

У цэнтры Асіповічаў на чыгуначнай станцыі можна ўбачыць бюст Фёдара Крыловіча, героя-падпольшчыка, які ў часы вайны здзейсніў самую буйную ў сусветнай ваеннай гісторыі наземную транспартную дыверсію — летам 1943 года на асіповіцкім чыгуначным узле знішчыў 5 паравозаў і 4 эшалоны з боепрыпасамі, сярод якіх былі і танкі “Тыгр” і “Пантэра”. Імем Крыловіча названыя вуліцы ў Мінску і Асіповічах. Легендарная дыверсія, не маючая аналагаў, і лёс беларускага героя, чый подзвіг доўгі гады не быў адзначаны належна, пакладзены ў аснову сюжэта новай стужкі “Лёс дыверсанта” сумеснай вытворчасці Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” і расійскай студыі “Алена”. Рэспубліканская прэм’ера фільма адбылася 29 красавіка, “Лёс дыверсанта” — у кінапракаце па Беларусі.

Легендарная “дыверсія Крыловіча” як сюжэт для кіно

СТ. 3

Са Святамі
Вялікадня!

Соцыум

**САКРАЛЬНЫЯ ВЫЯВЫ
СТАРАЖЫТНАСЦІ**

Дні адзначэння найбольш шанаванага праваслаўнамі свята, Вялікодны тыдзень — найлепшы час, каб звярнуць увагу на матэрыяльныя сведчанні духоўнай спадчыны нашых продкаў.

СТ. 12 — 13

Званы памяці

**АДЧАЙНЫ КРЫК,
УЗНЯТЫ ДА НЯБЁСАЎ**

У мінулых нумарах “К” мы расказалі пра створаныя беларускімі скульптарамі і архітэктарамі мемарыялы, прысвечаныя гераічна-трагічным старонкам Вялікай Айчыннай вайны. Сёння гаворка пойдзе пра яшчэ адзін мемарыяльны ансамбль — “Праклён фашызму” — на месцы спаленай вёскі Шунеўка Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці...

СТ. 14 — 15

3 увагай да памятных дат і мясцін

27 красавіка адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства. Дзякуючы сродкам відэасувязі, удзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры ў абласных выканаўчых камітэтах.

У рамках плана мерапрыемстваў, прымеркаваных да Года народнага адзінства, у маі мясці адбыцца семінар, прысвечаны гістарычнаму перыяду знаходжання Заходняй Беларусі ў складзе Поль-

шчы ў міжваенныя гады, а таксама пазіўнаму факту ўз'яднання заходніх і ўсходніх абласцей краіны.

У мерапрыемстве, якое адбудзецца на базе Нацыянальнага гістарычнага музея, возьмуць удзел супрацоўнікі метадычных цэнтраў, абласных бібліятэк і музеяў. Вынікам правядзення семінара павінна зрабіцца распрацоўка адпаведных тэматычных экспазіцый і экскурсійных маршрутаў.

Абмяркоўвалася, між іншага, сітуацыя па рэкаванні рэстаўрацыйных работ у палацава-парковым комплексе Валовічаў у Свяцку, што ў Гродзенскім раёне. Са студзеня 2017 года адбываецца рэканструкцыя з частковай

рэстаўрацыяй яго будынка пад шматфункцыянальны комплекс. Міністрам было дадзенае даручэнне прадставіць міністэрству выехаць на месца работ для азнаямлення з іх ходам і вызначэння тэрмінаў здачы аб'екта ў эксплуатацыю.

Анатоля Маркевіч звярнуў увагу супрацоўнікаў міністэрства, абласных ўпраўленняў і ўсіх устаноў культуры на патрэбу як мага больш шырокага асячэння дзейнасці сферы культуры ў сродках масавай інфармацыі, а таксама іх камунікацыі з профільнымі выданнямі — газетай "Культура" і часопісам "Мастацтва".

Візіт міністра да ветэрана

23 красавіка міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Маркевіч і супрацоўнікі Міністэрства сардэчна павіншавалі колішняга спецыяліста цэнтральнага апарата Міністэрства культуры БССР Георгія Лявонцэвіча ў дзень яго 100-гадовага юбілею. Са шчырай удзячнасцю прымаў ветэран ад кіраўніка галіны кветкі і памятны падарунак.

Антон РУДАК / Фота аўтара

Падчас сустрэчы міністра культуры Анатоля Маркевіча з ветэранам Георгіем Лазычэнкам.

многімі медалямі. Прайшоў па вогненых дарогах вайны, удзельнічаў у вызваленні Беларусі і краін Балтыі, двойчы быў паранены. Пасля вайны з 1971 года быў начальнікам Галоўнага ўпраўлення рамонтна-вытворчых прадпрыемстваў і забеспячэння, і аддаў працы ў цэнтральным апарате Міністэрства васьмяццаць гадоў.

Георгій Лявонцэвіч быў надта ўсцешаны візітам су-

працоўнікаў ведамства, з якім звязаны такія істотны перыяд яго працоўнай біяграфіі. Дзеці юбіляра ласкава запрасілі да стала і частавалі гасцей гарбатай і тортам, прыгатаваным нявесткай віноўніка ўрачыстасці.

У коле сям'і юбіляр падзяліўся сваім жыццёвым досведам, распавёў пра свае ваенныя будні і пасляваенныя працоўныя дзядзёнкі, прыгадаў колішняе клопаты ў сферы культуры. Ветэран падзяліўся таксама сакрэтамі свайго доўгажыцтва — ужо шмат гадоў ён не курьць (кінуў неўзабаве палса заканчэння вайны), а таксама не есць нічога па сяла абеда. Нанаўжартам Георгій Лявонцэвіч адзначыў, што і сёння яшчэ гатовы вярнуцца на працу ў Міністэрства.

Яшчэ раз зычым шааноўнаму юбіляру здароўя і дабрабыту на радасць усім родным і блізкім.

Чытач — газета — Міністэрства

Сёння ў нашай новай рубрыцы "Чытач — Міністэрства — газета" спецыялісты Міністэрства культуры краіны адказваюць на пытанні чытачоў з рэгіёнаў. Будзем і надалей чакаць вашы лісты ў рэдакцыю, паважаны чытачы "К", на электронны адрас — kultura@tut.by

Намеснік дырэктара Веткаўскага музея стараабрадаўцаў і беларускіх традыцый імя Фёдара Шклярава на навуковай дзейнасці Галіна НЯЧАЕВА:

■ У музеі я працую больш за сорак гадоў. І ўвесь гэты час мы ладзім экспедыцыі, у выніку знаходзім унікальныя рэчы. Дык вось, пытанне такое: мы лічымся навуковымі супрацоўнікамі, а фінансаванне музейных экспедыцый не прадугледжана, чаму? Станоўчае вырашэнне праблемы вельмі дапамагло б развіццю музеяў, у першую чаргу, перыферыйных.

— Фінансаванне экспедыцыйнай дзейнасці праводзіцца за кошт запланаваных сродкаў на камандзіровачныя выдаткі, якія трэба прадугледжваць пры планаванні бюджэту на наступны год, згодна плану дзейнасці ўстаноў.

Дырэктар Віцебскага абласнога метадычнага Цэнтра народнай творчасці Кацярына ЛАБУКА:

■ Ці адновяцца калі-небудзь рэспубліканскія конкурсы на лепшы сельскі клуб аграгарадкаў? Гэтыя конкурсы былі добрай матывацыяй для вынікавай клубнай дзейнасці.

— Рэспубліканскі конкурс на лепшую арганізацыю клубнай работы запланавана правесці ў 2022 годзе, адной з намінацый якога стане конкурснае спаборніцтва на лепшы сельскі клуб аграгарадкаў.

У гэтым годзе Рэспубліканскім Саветам па пытаннях клубнай дзейнасці і народнай творчасці пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь запланавана распрацоўка канцэпцыі, палажэння і графіка работы журы рэспубліканскага агляду-конкурсу, аб правядзенні якога будзе аб'яўлена напрыканцы 2021 года.

Усяго па рэспубліцы ў сярэднім штогод праводзіцца каля 160 аглядаў-конкурсаў розных па статусе (міжнародныя, рэспубліканскія, рэгіянальныя) і відам клубнай дзейнасці.

Сеня Сямашка, дырэктар Музея бітвы за Днепр (Лоюў):

■ На 4-м нацыянальным форуме "Музеі Беларусі" мы занялі 1 месца ў намінацыі "За лепшае прадстаўленне музея на экспазіцыі форуму". Гэта, бадай, першы выпадак, калі такую перамогу атрымаў невялікі рэгіянальны музей — дакладней, цэлы кластар, бо для прэзентацыі мы прыцягнулі некалькі суседніх музеяў. У звычайнай жа сітуацыі канкурэнцыя буйных устаноў з раённымі папросту немагчымая — першыя маюць відавочную перавагу і па эканамічных, і па людскіх рэсурсах, і па фондавых зборах. Таму ўнікае пытанне: ці не варта было б цягам наступнага музейнага форуму праводзіць спаборніцтва ў розных музейных "лігах" або "вагавых катэгорыях"? І яшчэ адно пытанне. На форуме музей імкнуцца прэзентаваць сябе як тураб'екты або праз культурна-адукацыйныя практыкі. Але ці не варта браць пад увагу і іншыя "музейныя" складнікі работы?

— Гэтае пытанне было абмеркавана на пасяджэнні рэспубліканскай рады дырэктароў музеяў, дзе было вырашана, што пры падрыхтоўцы 5 музейнага форуму, які пройдзе ў 2022 годзе дадзеныя прапановы будуць улічаны.

Ірына Карповіч, начальнік ўпраўлення культуры і народнага мастацтва Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

29 красавіка міністр культуры Анатоля Маркевіч прадставіў калектыву Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж" новага дырэктара. Паводле Тэлеграм-канала Міністэрства культуры, ім стаў Дзмітрый Яшчанка, які раней займаў пасаду галоўнага рэдактара газеты "Нясвіжскія навіны".

Дырэктар музея-запаведніка "Нясвіж" Дзмітрый Яшчанка.

Анатоля Маркевіч акцэнтаваў увагу на тым, што ў межах правядзення мерапрыемстваў па патрыятычным выхаванні моладзі і

Аграгарадок Александрыя, што на Шклоўшчыне, збірае сёлета сяброў 10 — 11 ліпеня. Падрыхтоўка да свята пачалася! Сярод заўсёдных удзельнікаў — артысты і калектывы Магілёўскай абласной філармоніі. Якія ж сюрпрызы яны рыхтуюць?

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Адною з асаблівасцяў сёлёняга свята "Александрыя збірае сяброў" стане тое, што гала-канцэрт пройдзе ў суправаджэнні нашага славуэта Аркестра народных інструментаў імя народнага артыста Беларусі Леаніда Іванова, — распавяла дырэктар Магілёўскай абласной філармоніі Святлана Ефімух. — Гэта вельмі ганарова і адначасова адказна, бо з аркестрам пад кіраўніцтвам Дзяніса Чэрты будучы спяваць не толькі нашы салісты і зоркі беларускай эстрады, але і запрошаныя замежныя госці. Калектыв з'яўляецца адным з вядучых на Магілёўшчыне. Цягам многіх гадоў ён удзельнічаў у Міжнародным музычным фестывалі "Залаты шлягер", у іншых значных мерапрыемствах. Кіруючы аркестрам больш за 40 гадоў, Леанід Іваноў падрыхтаваў суцэльную плэяду выдатных музыкантаў, стаў настаўнікам для многіх маладых дырыжораў. У час ліпенскага фестывалу можна будзе без цяжкасці пераканацца ў высокім майстэрстве гэтага калектыву. Але ж на

КУЛЬТУРА

ШТОГТЫДНЕВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДА СЯГО (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Знаходнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
 Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Александр Паўлавіч; **намеснік галоўнага рэдактара** — Юры КАРПЕНКА; **адказны сакратар** — Таццяна ПАШЫНКА; **рэдактар аддзела:** Яўген РАЎІН; **аглядальнік рэдакцыі:** Эміль ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ;
Назва КОВЫЧКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юры ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕўСкі, **мастацкі рэдактар** — Наталія ОВАД.
 Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23.
 Назва КОВЫЧКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юры ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕўСкі, **мастацкі рэдактар** — Наталія ОВАД.
Дырэктар — СЛАБОДЗІН Ірына Алексееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Алексееўна.
 Прыёмная: (017) 334 57 41.
 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 25.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выданыя пашпарт, асабны нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
 Аўтарскія рэдакцыяныя звесткі ўключаюць і не апрацоўваюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары несяць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
 *Матэрыял на правах рэкламы.
 © "Культура", 2021. Наклад 2874. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
 Папісаная ў друку 29.04.2021 ў 19.00. Замова 1202.
 Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавецтва "Беларусь Дом друку".
 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Новае прызначэнне

умацаванню беларускай дзяржаўнасці перад калектывам установы пастаўлены сур'ёзныя задачы па далейшаму развіццю аб'ектаў музея-запаведніка, стварэнню новых экспазіцыяў, рэалізацыі новых праектаў, развіццю турыстычнага патэнцыялу.

Музей-запаведнік "Нясвіж" штогод наведваюць шматлікія турысты як з Беларусі, так і з іншых краін. У гэтай сувязі на новага дырэктара ўскладзецца місія па захаванню і прымнажэнню дасягнутых вынікаў, далейшаму развіццю замкавага комплексу як візітнай карткі краіны.

Маладзёжны трэнд на Купалле

свяце Купалля ў Александрый ёсць і малая сцэна. Там мы будзем ладзіць караоке-канцэрт "Песні, якія нас яднаюць": на экране будуць ісці тэксты вядомых песень, каб публіка падключалася ў гэты інтэрактыў і спявала. Але галоўнае — на гэтай малой сцэне будзе пастаўлены аўтарскі мюзікл, прысвечаны купальскай тэме.

— Мюзікл называецца "Вянок на вадзе", — гаворыць мастацкі кіраўнік філармоніі Алёна Беланожка. — Музыку стварае вядомы магілёўскі музыкант і кампазітар Сяргей Цямрук. Я напісала лібрэта

і тэксты песень, а таксама буду рэжысёрам гэтага спектакля. Хочацца паказаць беларускае Купалле не толькі выключна з фальклорнага боку, як працяг старадаўніх традыцый, але і як штосьці блізкае сучаснай культуры, як нейкі маладзёжны трэнд, што стаў часткай нашага цяпершняга жыцця. Усе вельмі зацікаўлены ў гэтым праекце, праца ідзе — спадзяёмся, публіка ацэніць нашы высілкі. Па меншай меры, мы будзем прыкладаць максімальныя намаганні, каб усё здзейснілася як мага лепей.

K

Легендарная "дыверсія Крыловіча" як сюжэт для кіно

Надзея КУДРЭЙКА.

Карціна доўга ішла да вялікага экрана, здымкі пачаліся тры гады таму, а гучная прэм'ера планавалася да 75-годдзя перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Пандэмія каранавірусу парушыла планы. Пры гэтым "Лёс дыверсанта" мінулай восенню быў паказаны на адкрыцці Чэбаксарскага міжнароднага кінафестывалю, дзе рэжысёр фільма Дзмітрый Астрахан узначальваў журы. Беларуская ж прэм'ера адбылася толькі дзямі. 3 29 красавіка "Лёс дыверсанта" ідзе ў кінатэатрах па ўсёй краіне, а паказ у сталіцы пачнецца 5 мая — у кінатэатрах "Салот", "Берасце", "Кіеў", "Масква", "Аўрора", "Беларусь"... Пры гэтым вырашана, што кошт квіткаў будзе максімальна нізкім, каб фільм убачыла як мага больш людзей. Напрыклад, на сеансы 29 красавіка ў віцебскім Доме кіно і кінатэатры "Мір" квітка каштавалі каля 6 рублёў, у сталінскім кінатэатры "Экран" — 5 рублёў, 5 мая ў мінскім кінатэатры "Салот" будзе 3 рублі, і г. д.

Гісторыяй Фёдара Крыловіча зацікавіўся расійскі рэжысёр Дзмітрый Астрахан, які даўно і многа працуе ў Беларусі. Аўтарам сцэнарыя стаў барысаўскі журналіст Павел Магілін, раней вядомы ў якасці сцэнарыста шэрагу дакументальных стужак, знятых на студыі "Летапіс" і на Беларускім тэлебачанні. У свой час ён некалькі разоў падаваў заўвагу на сцэнарый дакументальнага фільма пра партызана і падпольшчыка Фёдара Крыловіча, у чым жыццё і подзвігі бачыць некаторыя супадзенні з лёсам вядомага падводніка Аляксандра Марынеска, — аднак у адрозненне ад Марынеска беларусні пры жыцці, ні пасмяротна так і не быў уганараваны званнем Героя Савецкага Саюза. Беларускія рэжысёры-дакументалісты тэмай не зацікавіліся, а Дзмітрый Астрахан праняваў Паўлу Магіліну напісаць сцэнарый для мастацкага фільма, каб зняць яго на "Беларусьфільме" сумесна з расійскім партнёрам. Наша нацыянальная кінастудыя ідэяй зацікавілася, бо, паводле слоў генеральнага дырэктара студыі Уладзіміра Карачэўскага, у адрозненне ад іншых тэм, якім "Беларусьфільм" неаднойчы ўжо прысвячаў свае работы — мінскае падполле, Брэсцкая крэпасць, абарона Мінска, партызанскі рух і многае іншае, — гэты подзвіг Крыловіча да сёння не меў ніякага адлюстравання на экране.

Тым не менш ні сцэнарый, ні

фільм "Лёс дыверсанта" нельга назваць біяграфічнымі, таму і імя ў персанажа іншае, і нават Асіповічы ў стужцы праходзіць пад прыдуманай назвай Астап-ковічы. І хоць сама дыверсія была сапраўднай і бліскучай — электрамандэж чыгуначнай станцыі, прадумаўшы ўсе дэталі, усяго дзвюма мінамі ўзарваў чатыры эшалоны з найкаштоўнейшым для гітлераўцаў на той момант узбраеннем, знішчыў каля паўсотні ворагаў — у стужцы многа мастацкага вымыслу. Рэжысёр Дзмітрый Астрахан кажа, што яму было цікава разабрацца з тым, як сфарміраваліся такія гераічныя людзі, адкуль у іх была любоў да Радзімы, самахвяднага адвага і зольнасць на подзвігі, ён хацеў расказаць гісторыю гераічнай асобы — чалавека, што змагаўся за Радзіму, а не за ордэны.

Як і сам Фёдар Крыловіч, галоўны герой фільма Алесь Арловіч чалавек няпросты, смелы, нават свавольны. Гэта не батальная стужка — сродкамі драмы, меладрамы, трагедыі фільм расказвае менавіта пра людзей і пра час: пра тых, хто жыў у акупаваных, пра яўрэяў, трапіўшых у гета, пра хлопцаў, што ішлі на фронт, пра падпольшчыкаў, што змагаліся з ворагам самааддана і вынаходліва — як Фёдар Крыловіч.

Досыць нечакана было ў сувязі з работай, прысвечанай ваенным падзеям, убачыць прозвішча менавіта Дзмітрыя Астрахана — гэты рэжысёр знакамты найперш меладрамамі, псіхалагічнымі драмамі, многа працуе ў так званым камерцыйным кіно. Але пра вынік і ўражанні ад фільма будзем меркаваць пазней. Як кажа Уладзімір Карачэўскі, "Лёс дыверсанта" закранае тэмы, што хвалююць чалавека ў любы час, і зроблены так, каб, нягледзячы на трагедыю, стужка была жыццесцявардальнай і лёгкай для ўспрыняцця шырокай публікай. У любым выпадку, з'яўленне такога кінафільма, нават калі пра яго мастацкія якасці і давядзецца паспрачацца, узбудзіць хвалю цікавасці да асобы Фёдара Крыловіча і да таго, што ён здзейсніў. А рэальная гісторыя багатая на сюжэты, не ўсе моманты высветлены, да канца не прагаворана, якім чынам пасля вайны герой заставаўся амаль невядомым і хто карыстаўся яго славай.

Асноўныя ролі ў фільме выканалі расійскія акцёры. Выбар выканаўцы на ролю Алеся Арловіча быў даволі нечаканым — для Аляксея Сурэнскага з галівудскай усмешкай гэтая карціна стала дэбютам у поўным метры, раней ён здымаўся ў серыялах — "Маладзёжка", "Заручальны

пярсцёнак", "Атэль Элеон" і іншых. Папулярны расійскі акцёр Андрэй Смальякоў чарговы раз сыграў адмоўнага персанажа — здрадніка, Аляксандр Семчаў — таксама вядомы шырокай публіцы, як правіла ў камічнай іпастасі — выканаў ролю нямецкага афіцэра. На экране можна пабачыць і беларускіх акцёраў, напрыклад Віктара Васільева, Аляксандра Ткачонка, Наталлю Халадовіч і іншых.

Фільм здымаўся толькі на дзве камеры, меў даволі сціплы бюджэт, у ім амаль не выкарыстоўваецца камп'ютарная графіка. Здымкі адбыліся менавіта ў Беларусі — у Мінску і на натуральнай стужцы "Беларусьфільма" ў Смальявіцкім раёне. Саму аперачыю — "дыверсію Крыловіча", як яна вядомая ў гісторыі — здымалі на чыгуначнай станцыі Багатырова поблізу Мінска, а сам станцыённы будынак знайшлі ў Парэччы, бо выгляд станцыі Багатырова занадта сучасны. Працягласць мастацкага поўнаметражнага фільма "Лёс дыверсанта" — 1 гадзіна 57 хвілін, але ёсць яшчэ і 4-серыйная тэлеверсія, якая меркавана будзе паказаная не толькі ў беларускіх, але і ў расійскіх эфірах.

Акрамя прэм'еры "Лёса дыверсанта" да Дня Перамогі "Беларусьфільм" рыхтуе прэм'еру ўнікальнага анімашынага праекта сумеснай вытворчасці Беларусі, Расіі і Ізраіля — стужку "263 ночы" Музею будзе убачыць 7 мая ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, пасля яна пойдзе ў кінатэатрах. Менавіта ў маі выйдзе адрэстаўраваная стужка Элема Клімава і Алеся Адамовіча "Ідзі і глядзі", а да 3 ліпеня плануецца паказ у новай добрай якасці фільма 1949 года "Канстанцін Заслонаў". Таксама нацыянальная кінастудыя рыхтуе шэраг тэматычных кінапаказаў, прымеркаваных да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

K

Па пытаннях
размяшчэння
рэкламы
ў газеце "Культура"
звяртайцеся
па тэлефоне
+ 375 17 286 07 97
і па тэлефоне/факсе
+375 17 334 57 41,
альбо пішыце
на электронны
адрас
kultura@tut.by!

Імунітэт да “гістарычнай амнезіі”

або Турызм як дапаможнік ад бяспамяцтва

Менш чым праз два месяцы споўніцца 80 гадоў як пачалася Вялікая Айчынная вайна. Пра што я распаўядаю маім студэнтам прынамсі аб тых падзеях? Пра што павінны ведаць турысты, якія прыязджаюць да нас? Як данесці інфармацыю, якая сведчыць пра тых жахі, што перажылі беларусы на сваёй тэрыторыі ў часы ліхалецця? Якімі неўміручымі подзвігамі слаўная наша зямля? Без сухіх і разам з тым эмацыйна асэнсаваных лічбаў і фактаў тут не абыйдзецца. І мой расповед часам пачынаецца вось з чаго.

Нямецка-фашысцкая акупацыя Беларусі доўжылася 1132 дні. Пад акупацыяй апынулася каля 8 мільянаў чалавек. За гады вайны было знішчана і спалена 209 гарадоў і раённых цэнтраў, 9200 вёсак. На тэрыторыі краіны дзейнічала 260 канцэнтрацыйных лагераў смерці...

У процівагу гітлераўскай пагардзе да годнасці беларусаў, іншых нацый тагачаснага СССР, 1,3 мільёна нашых грамадзян і ўраджэнцаў Беларусі змагаліся на франтах, 374 тысячы ўдзельнічалі ў партызанскай вайне, 80 тысяч вялі барашку ў падполлі, больш за 400 тысяч выхадцаў з беларускіх земляў здабывалі перамогу ў савецкім тыле. На тэрыторыі Беларусі за гады нямецкай акупацыі актыўна дзейнічала 213 партызанскіх брыгад. 446 беларусаў былі ўдасцены звання Героя Савецкага Саюза, чашчэра за іх (Іван Якубоўскі, Павел Галавачоў, Сцяпан Шугаў, Іосіф Гусакоўскі) — двойчы. Больш за 400 беларусаў сталі генераламі і адміраламі.

Зведаўшы 80 гадоў таму ўсе страшэнныя нягоды той жудаснай вайны, сёння неабходна вырашчаваць устойлівы імунітэт нацыі, які здолее бы збярэчы нас ад “гістарычнай амнезіі” і прадухіліць любыя псеўдаальтэрнатыўныя погляды, што скажаюць рэчаіснасць і прыніжаюць веліч гераічнага подзвігу народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Менавіта таму наша задача — усімі магчымымі сродкамі паказаць гераічны і пераможчы шлях народа ў той вайне ды ініцыяваць шматлікія мерапрыемствы па ўшанаванні памяці аб яе падзеях і героях у мэтах грамадзянска-патрыятычнага выхавання моладзі.

Для захавання памяці пра тую вайну надзвычай важнае значэнне маюць навуковыя даследаванні, публікацыі ў друкаваных і электронных сродках масавай інфармацыі, стварэнне твораў мастацтва і літаратуры, падрыхтоўка навукова-папулярных выданняў, падручнікаў гісторыі і на-

вуковых манаграфій, рэалізацыя музейных праектаў, дзейнасць пошукавых атрадаў, устаноўка помнікаў і мемарыялаў, падтрыманне ў парадку брацкіх магіл і іншых воінскіх пахаванняў, фарміраванне баз даных, арганізацыя тэматычных выстаў, здымкі мастацкіх і дакументальных фільмаў.

Кожны беларус павінен ведаць пра мужных абаронцаў Брэсцкай крэпасці, аб партызанскім і падпольным руху на тэрыторыі Беларусі, чашчэрым па велічыні ў Еўропе лагера смерці “Трасцянец”, дзіцячым канцэнтрацыйным лагерам ў вёсцы Чырвоны Берэг, Хатынь як сімвалаў трагедыі народа. Помніць мы мусім і пра буйнамаштабную наступальна-вызваленчую аперацыю “Баграціён”, а таксама пра гераічныя подзвігі на беларускай зямлі: Льва Даватара, Зінаіды Тусналобай-Марчанка, Васіля Каржа, Міная Шмырова, Веры Харужай, Канстанціна Заслонова, Пятра Машэрава, Мікалая Гастрылы...

Наша задача — памятаць! Захоўваць і берагчы гэтую памяць. Мы святкуем Дзень Перамогі 9 Мая, адзначаем Дзень памяці і смутку 22 чэрвеня, Міжнародны дзень памяці ахвяр фашызму 9 верасня, Дзень памяці ахвяр генцыду ў Другой сусветнай вайне 24 студзеня, Дзень памяці ахвяр Халакосту 30 красавіка. Не лішне дадаць, што 8 і 9 мая адзначаюцца на ўзроўні Арганізацыі Аб’яднаных Нацый як Дні памяці і прымірэння ва ўспамін пра тых, хто загінуў падчас Другой сусветнай вайны. Генеральны сакратар ААН Антоніу Гутэрыш нежк значыць: “У дні памяці і прымірэння мы аддаём належнае мільёнам загінуўшым у Другой сусветнай вайне і памятаем аб сваіх пакутах. Мы ніколі не павінны забываць пра Халакост і іншыя цяжкія і жудасныя злачынствы, учыненыя нацыстамі. Перамога над фашызмам і тыраніяй у траўні 1945 года з’явілася пачаткам новай эры”.

Беларусы шмат зрабілі для ўшанавання памяці пра

падзеі вайны. Дастаткова назваць такія праекты і акцыі, як “Кветкі Вялікай Перамогі” Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі, “Беларусь памятае”, “Лёсы, складзеныя ў трохкутнік” Беларускага тэлеграфнага агенства і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Усебеларускую акадэмію Нацыянальнай акадэміі навук “Народны летапіс Вялікай Айчыннай вайны: ўспомнім усіх!” ды іншыя.

Нельга не згадаць і пра тое, што за апошні час створаны абагульнены банк даных “Мемарыял” (прысвечаны абаронцам Айчы-

цы гістарычнай памяці.

Праграмы ваенна-патрыятычнага турызму прапануюць наведванне месцаў ваенных дзеянняў, памятных месцаў (воінскіх пахаванняў, помнікаў і мемарыяльных комплексаў, партызанскіх стаянак), ваенных збудаванняў (ваенных аэрадромаў, навучальных ваенных цэнтраў і палігонаў), ваенна-гістарычных музеяў, а таксама ўдзел у якасці гледачоў у праграмах ваеннай рэканструкцыі, ваенных парадаў, паказальных выступаў воінскіх падраздзяленняў і тэхнікі.

Турысты і экскурсанты на ўласныя вочы бачаць і

і многія іншыя.

Знакавымі падзеямі сталі стварэнне Мемарыяльнага комплексу “Трасцянец” у Мінску на месцы былога лагера смерці, экспазіцыі “Музей вайны — тэрыторыя міру” ў Мемарыяльным комплексе “Брэсцкая крэпасць-герой”, Мемарыяльнага комплексу “Ала” ў Светлагорскім раёне Гомельскай вобласці на месцы вёскі, спаленай нямецкімі карнікамі разам з жыхарамі, экспазіцыі “Музей Памяці” ва Усіхсвяткім храме.

Вядома, як толькі мы перастанем прыходзіць да помнікаў, то для сябе і нашай моладзі закроем маральную

чышка Пескі — тэрыторыя смерці, 1941 — 1944”.

Актыўна ў турыстычную дзейнасць уключаны беларускія музеі, якія беражліва захоўваюць памяць аб героях і падзеях ваенных гадоў, сярод іх — Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Мемарыяльны комплекс “Брэсцкая крэпасць-герой”, Дзяржаўны мемарыяльны комплекс “Хатынь”, Дзяржаўны музей гісторыі Узброеных сіл Рэспублікі Беларусь, Гомельскі абласны музей ваеннай славы, Музей бітвы за Днепр у Лоеве, Віцебскі абласны музей Героя Савецкага Саюза Міная Шмырова, Гісторыка-культурны комплекс “Лінія Сталіна” і іншыя.

У 2020 годзе да 75-годдзя Вялікай Перамогі Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь сумесна з Дзяржаўным камітэтам па маёмасці і Навігацыйна-тапаграфічным упраўленнем Генеральнага штаба Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь арганізавалі ўнікальны выставачны праект “#дакладнасць. Свет ваенных тапографіяў”, мэтай якога з’яўлялася дэманстрацыя шырокай аўдыторыі ўкладу ваенных тапографіяў, картографіяў і геадезістаў у агульную Вялікую Перамогу. Была таксама распрацавана віртуальная версія выставы з магчымасцю далейшай яе дэманстрацыі з любой мабільнай прылады. На базе музея створана пастаянная экспазіцыя “Старонкі гісторыі ДТСААФ”, у рамках якой па лініі шэфскай дапамогі супрацоўнікі музея арганізуюць экскурсіі і лекторыі для курсантаў Мінскага суворавскага ваеннага вучылішча і Ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь.

Не лішне будзе дадаць, што і Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны на працягу трох гадоў удзельнічае ў пракце “Тэрыторыя Перамогі”, які рэалізуецца разам з Музеям Перамогі ў Маскве. Вельмі цікавыя экспазіцыі маюцца ў школьных музеях, якія выступаюць значным фактарам грамадзянска-патрыятычнага выхавання падрастаючага пакалення.

Будзем памятаць і захоўваць нашу памяць і нашу спадчыну!

Павел САПОЦЬКА,
дирэктар Нацыянальнага
агенства па турызме,
выкладчык Беларускага
дзяржаўнага ўніверсітэта
культуры і мастацтваў

Стэла “Мінск — горад-герой”.

ны, якія загінулі і прапалі без вестак у гады Вялікай Айчыннай вайны), банк дакументаў “Подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне ў 1941 — 1945 гадах”, база даных “Беларускія вёскі, знішчаныя ў гады Вялікай Айчыннай вайны ў 1941 — 1944 гадах”. У адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 109 ад 24 сакавіка 2016 года “Аб увекавечанні памяці аб загінуўшых пры абароне Айчыны і захаванні памяці пра ахвяр вайнаў” вядзецца аўтаматызаваны банк даных “Кніга Памяці Рэспублікі Беларусь”.

Працягвае несці службу 52-гі асобны спецыялізаваны пошукавы батальён, вядуць працу і ўдзельнікі пошукавых клубаў, якія дзейнічаюць у розных рэгіёнах краіны, не дачучы сілы ў нябыт прозвішчам і імёнам герояў апошняй вайны.

Безумоўна, адным з эфектыўных метадаў захавання гістарычнай памяці пра вайну і яе шырокай трансляцыі з’яўляецца турызм у частцы распаўсюі тэматычных турыстычных маршрутаў і экскурсіі. Сёння турызм — эргод камемарашыі, то-бок мотанакраінанай актуаліза-

трагізм мінулай эпохі, і веліч яе подзвігу. Таму важна прадставіць нашу ваенную гісторыю і той багаты пласт культурнага здобытку за межам турызма, якія часам маюць зусім скажонае ўяўленне аб перамозе савецкага народа ў вайне. Ваенныя мемарыялы і музейныя экспазіцыі несумненна змогуць здзейсніць тут пераварот у іх свядомасці.

Магутнай сілай і энэргіяй валодаюць такія выдатныя творы і знаквыя месцы памяці, як Манумент Перамогі ў Мінску, Архітэктурна-скульптурны комплекс “Мінск — горад-герой”, Мемарыяльны комплекс “Курган Славы” (Смалявіцкі раён), “Брэсцкая крэпасць-герой”, “Хатынь” (Лагойскі раён), “Прачы” (Ушацкі раён), “Буйніцкае поле” (Магілёў), “Каццопа” (Орша), “Памяць” (Добруш), “Дзеціма-ахвярам вайны” (Жлобінскі раён), “Азарычы” (Калінкавіцкі раён), Мемарыяльны ансамбль у гонар воінаў Беларускай пагранічнай акругі (Гродна), Мемарыяльны комплекс, прысвечаны аперацыі “Баграціён” (Светлагорскі раён), Мемарыял “Яма”, прысвечаны ахвярам Халакосту (Мінск)

шкалу таго, што было зроблена да нас.

Таленавітыя беларускія аўтары ўвекавечылі вобразы краіны-пераможцы і яе герояў у бронзе, творах жывапісу і графікі. Прыкладам таму служаць несьмяротныя творы Міхаіла Савіцкага, Заіра Азгура, Анатолія Анікейчыка, Івана Ахрэмчыка, Андрэя Бембеля, Вялянціна Волкава, Аляксея Глебава, Віктара Грамыкі, Льва Гумілеўскага, Яўгена Зайцава, Георгія Папалускага, Сяргея Селіханова, Альгерда Малишэўскага і многіх іншых майстроў.

Да працэсу ўшанавання памяці падключваюцца і грамадскія арганізацыі. Так, Беларуска фонд міру ініцыяваў і ўнёс істотны ўклад у стварэнне Мемарыяльнага комплексу памяці ахвяр фашызму “Урочышча Пескі” ў Польшку на месцы масавага пахавання часоў Вялікай Айчыннай вайны, дзе размяшчаўся нямецкі лагер для савецкіх ваеннапалонных “Дулаг-125”. У цяперашні час там усталяваны памятны знак і крыж, камень з таблічкай пра месца пахавання, гранітная мемарыяльная сцяна з прозвішчамі загінуўшых. Выдзелена і кніга С.П. Копыла “Уро-

Удзельнікі талакі ў Студзёны (А. Абрамовіч крайні з правага боку).

дзе знаходзіцца вёска Няведра, з'яўляецца бусел.

КАМПЛІМЕНТ 3-ПАД ПЯРА МІЦКЕВІЧА У ПАДМУРКУ ЛЯДОУНІ-2

Вясной мінула года краязнаўца з Нясвіжчыны Аляксандр Абрамовіч выпадкова зрабіў сенсацыйную знаходку. У склепе на падворку Алены Станкевіч (нядаўна, на вялі жаль, памерлай) знайшоўся ўмураваны ў сцяну камень, на якім быў высечаны польскамоўны надпіс: “Ева рай страціла, ты ж яго ўваскрэсіла. Міцкевіч”. У выніку праведзенага даследавання спадар Абрамовіч прыйшоў да высновы, што Адам Міцкевіч падчас аднаго са шпачыраў каля 1820 года завітаў

чыць палутаратонны камень з красамоўным надпісам, які прыйшоўся дарэчы. Бо на радзіме паэта, які паходзіў са старога беларускага роду, памятак аб ім засталася вельмі мала: адноўленай з нуля сядзіба-музей у Завоссі, дом-музей у Наваградку... і руіны Наваградскага замка. І тут, раптам, такі шыкоўны падарунак! Таму было даволі дзіўна, што знаходкай не зацікавіліся ні прадстаўнікі Нясвіжскага райвыканкама, ні супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Ну, магчыма, цяпер гэта цікаваць абузізіста, бо гісторыя з “каменем Міцкевіча” атрымала працяг.

На днях Аляксандр Абрамовіч паведміў у сацыяльных сетках, што гаспадары склепа далі яму дазвол за-

каменнае крэсла Дамініка Манюшкі ў Радкоўшчыне, якому паэзія быў нададзены статус археалагічнай каштоўнасці (“К” № 7, 2020 год). Яно было знойдзена пры самай дароце краязнаўцам Ігарам Дзгалевым, а раскапана таксама з нашай дапамогай. Сёння крэсла знаходзіцца ў суседняй вёсцы Алесіна, дзе далучылася да іншых мемарыяльных камяніў, пастаўленых у Радкоўшчыне ў гонар Дамініка Манюшкі яго братам Чаславам, бацькам сусветна вядомага кампазітара Станіслава.

Не лішне будзе згадаць, што месца пахавання бацькоў кампазітара на вясковых могілках у Радкоўшчыне ніякім чынам не абазначана. І, на жаль, уяўляе з сабе на сённяшні дзень проста яміну, закладаную смеццем. Безумоўна, з гэтым нешта трэба рабіць. Тым больш, што на блізкашча чарговага гадавіна з дня нараджэння бацькі беларускай оперы Станіслава Манюшкі (5 мая 1819 года — 4 чэрвеня 1872 года).

Што ж датычыцца месца, дзе павінен быць усталяваны камень Адама Міцкевіча, то на думку Аляксандра Абрамовіча, а таксама некаторых мясцовых жыхароў, з якімі ўдалося перамоўіць падчас нашага візиту ў Студзёнку, камень мусіць застацца там, дзе ён “нарадзіўся”. Думаецца, гэта слушны выбар. І вельмі прыемна, што гэтую думку цалкам падзяляе Наталія Леанідаўна Цвірка, старшыня Гарадзейскага вясковага выканаўчага камітэта, да якой мы звярнуліся па каментарый. Застацца толькі сабраць калектыў неаб'якавых жыхароў Студзёнак, Гарадзейшчыны, Нясвіжчыны, прадумаць праект, як і дзе усталяваць камень, і зрабіць годную і важную справу. А ўлічваючы яшчэ і іншыя Студзёнскія цікавосткі, а там іх нямае, на турыстычным

Вяртанне артэфактаў

Днямі здарыліся дзве важныя падзеі. Спярша ў Беларусь дзеяў рэстаўрацыі і часовага экспанавання патрапіла надмагільная пліта аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры Яна Баршчэўскага. А літаральна тыдзень таму, на свет людскі, са змроку скляпення, упершыню за некалькі дзясяткаў гадоў “выйшаў” камень паэта Адама Міцкевіча. Пра абодва артэфакты мы ўжо пісалі ў мінулым годзе на старонках нашай газеты (гл. “К” №№ 28, 42, 2020 год). Прыйшоў час распавесці пра іх далейшы лёс.

Зміцер ЮРКЕВІЧ/
Фота аўтара

ЧУДНАЎСКИ ЦУД-2

Два гады таму ў маленькім украінскім мястэчку Чуднаў выпадковым чынам была “знойдзена” надмагільная пліта з помніка Яна Баршчэўскага. Здарылася гэта дзякуючы пісьманніцы Алены Прыходчанка. Яна заўважыла нейкі польскамоўны надпіс на металёвай пліце, якую яе тата паклаў на падлогу... у сабачым вальеры. “Гугл” на запыт дзяўчынкі даў сенсацыйны адказ. Пліта “належае” магіле славутага пісьменніка з Беларусі, які апошнія гады жыцця правёў у маёнтку свайго сябра Генрыка Жавускага. Дарэчы, таксама пісьменніка, які, як і Баршчэўскі, мае самае непасрэднае дачыненне да нашай краіны. Бо ягоная бабуля — родная сястра нашага нацыянальнага героя Тадэвуша Рэйтана, ураджэнца Ляхавічыны. Магчыма, гэтакім зямляцтвам і абумоўлена, што цяжка хворы на сухоты Ян Баршчэўскі правёў апошнія дні ў спакоі, пад апекай сям’і свайго сябра.

Знаходка надмагільнай пліты выклікала вялікую цікавасць і беларускіх, і замежных СМІ. У выніку, клопатам фонду імя Марыі Магдалены Радзівіл у верасні 2020 года ў Чуднаве адбылося алкрышчэ помніка пісьменніку. Тады ж фонд узяў пад апеку і гэту пліту. Напрыканцы зімы 2021 года пліта патрапіла ў Беларусь.

Рэстаўрацыю артэфакта даручылі вядомаму скульптару Ігару Засімовічу. (Дарэчы, у верасні 2020 года на фасадзе дома на вуліцы Максіма Танка, 10 была ўсталявана мемарыяльная лагуна дошка аўтарства таго ж спадара Засімовіча, прысвечаная пісьменніку Васілю Быкаву.) Ініцыятарамі ўвасаблення гэтай задумы выступілі дабрачынны фонд Марыі Магдалены Радзівіл і Асацыяцыя беларусаў у Швейцарыі пры падтрымцы МЭС, Міністэрства культуры і Мінгарвыканкама. У лістападзе таго ж года, клопатам фонду ў Мінску, адбылося перапахаванне астанкаў беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі (гл. “К” № 45, 2020 год.). І вось чарговае сведчанне руплівага стаўлення фонду да нашай Бацькаўшчыны — пліта Яна Баршчэўскага ў Беларусі. Праўда, пасля невялічкага “турнэ” яна зноў вернецца ў Чуднаў, дзе яе чакае экспертная камісія, якая разгледзіць пытанне аб наданні ёй статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці. А ў Беларусі застаўся дзве копіі пліты, адна — для Расонаў, другая — для Віцебска. З пачатку красавіка надмагілле ўжо пабывала ў Расонах і Полашку. А нядаўна пліта была таксама выстаўлена для агляду ў віцебскай ратушы.

Будзем спадзявацца, што завітае чуднаўская знаходка і ў Мінск, перад тым, як атрымаць канчатковую прапіску ў мястэчку Чуднаў.

Тут варта яшчэ раз звярнуць увагу нашых чытачоў на пытанне, датычнае месца

Пытанні, што нарадзіла талака

Фота Віктара ЗАСІМОВІЧА

Надмагільная пліта Яна Баршчэўскага да і пасля рэстаўрацыі.

нараджэння Яна Баршчэўскага. Прынята лічыць, што месца нараджэння пісьменніка — вёска Мурагі ў Расонскім раёне, на Полаччыне. Але не так даўно гісторык з Санкт-Пецярбурга Дзмітрый Вінаходаў і намеснік Нацыянальнага гістарычнага архіва Дзяніс Лісейчыкаў апублікавалі дакументы, у якіх разгледзелі генеалогію Баршчэўскіх і паралілі святло на праўдзівыя даты і месца нараджэння аўтара “Шляхціца Завальні”.

У Мурагах Баршчэўскія з’явіліся ўжо пасля нараджэння Яна. Па ўсёй верагоднасці, будучы пісьменнік прыйшоў на свет у вёсцы Няведра (блізу Невеля). На землях, зусім нядаўна ў той час адарваных ад ВКЛ і далучаных да Расійскай імперыі. І здарылася гэта не раней 4 лістапада (15 лістапада па новаму стылю) 1792 года і не пазней за 15 студзеня (26 студзеня па новаму стылю) 1793-га. Даволі цікава, што сёння сімвалам суседняга з Невельскім Пустошкінскага раёна Пскоўскай вобласці,

браць камень. Так нарадзілася ідэя арганізаваць талаку. Марудзіць не выпадала, таму рабілі ўсё хутка. Акрамя Аляксандра Абрамовіча, Аляксандра Мачульскага і аўтара гэтых радкоў у “ратавальных працах” узяў удзел невялічкі трактор. Без яго, па-шчырасці, любячы надзеі на поспех можна было б пакінуць адрозу на ўваходзе ў глыбокі склеп. Праз некалькі гадзін даволі складанай працы камень быў, нарэшце, літаральна “выравны з цэмыры да святла”. І аказалася, што на сённяшні дзень мы маем падвойную сенсацыю. Камень уяўляе з сабе нешта сярэдняе паміж кананай і фатэлем, бо верхняя грань апрацава-

Надмагілле Віктара Каліноўскага, уласніка Студзёнак.

на адмысловым чынам. На гэтым “фатэлі”, як паказалі “палывыя выпрабаванні”, даволі ўтульна было ляжаць, напрыклад, улетуць у цені сядовых дрэваў пад туч пчолаў з томікам “Пан Тадэвуш” у руках. Або адлічваць рамнатчыным іцпльчым надзячоркам “пад спеы салаў’ёў”.

Дарэчы, гэта ўжо другая падобная знаходка за апошні час. Раней мы пісалі пра знойдзенае ўнікальнае

маршруце Мір — Нясвіж можа з’явіцца вельмі цікавае адгалінаванне. Тым больш, што побач з вёскай знаходзіцца і Гарадзея (каля кіламетра).

Ну, а пакуль думкі думаюцца, ахвочыя ўбачыць каменнае “крэсла Адама Міцкевіча” могуць зрабіць гэта на падворку сядзібы праўдывага гісторыка свайго краю Аляксандра Абрамовіча.

Кажуць, няма горш, як чакаць, а потым даганяць. Між тым здараецца такое даволі часта і ў побыце, і на ўзроўні грамадскіх з'яў, і ў дачыненні падзей і працэсаў, якія маюць статус гістарычных. Замарудзіўся на старце, пабег не той дарожкай, а потым вымушаны рваць жылві, каб выбіцца з аўтайдэраў, наблізіцца да групы лідараў. З такіх пазіцый можна разглядаць і гісторыю беларускага выяўленчага мастацтва ў мінулым і бягучым стагоддзі. І нічога крыўднага ў гэтым няма. Здара-

ецца ўсялякае, галоўнае з мінулага правільна высновы зрабіць і зноў не наступаць на граблі. Пачынаючы з 30-х гадоў беларускае ды савецкае выяўленчае мастацтва увогуле было загнаннае ў рэзервацыю “сацыялістычнага рэалізму”, закрытаю ад вялікага свету, ад знешніх уплываў. Прынамсі, у скульптуры, пра якую ідзе гаворка на гэтым развароце, ад заданага часу і аж да скасавання СССР бязмежна панавалі афіцыйна ўхвалены неакласіцызм. Крок улева, крок упра-

ва ад зацверджанай лініі маглі стаць для творцы фатальнымі ці, самае малое, — грунтоўна ўскладніць ягонае жыццё. Так што адсталі мы ад “групы лідараў” на дзесяцігоддзі, і сёння, як сведчыць Фэстываль скульптуры ў Мінску, шчыруем, каб да яе наблізіцца. Пры гэтым праходзім стадыі, якія для іншых даўно сталі гісторыяй. Для нас жа гэта навацыі. Зрэшты, у кожнага свой шлях... Даем слова творцам, адзначаным як лепшыя ў чатырох намінацыях фестывалю.

На дадзены момант галоўнае падзея года ў галіне выяўленчага мастацтва — Нацыянальны скульптурны фэст, які быў разгорнуты на самых значных экспазіцыйных пляцоўках сталіцы. Наладзіць такую імпрэзу ва ўсіх адносінах значна цяжэй, чым аналагічныя агляды жывапісу, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Скульптура, як казаў мне калісьці аўтар помніка Першадрукару ля Нацыянальнай бібліятэкі Алесь Дранец, гэта мастацтва царглівых. Манументальная і манументальна-дэкаратыўная пластыка робіцца не “на злобу дня”, як гэта калі-нікалі могуць дазваляць сабе жывапісцы і графікі, але з разлікам на гістарычную перспектыву. Манумент у выставачную залу не зацягнеш, а пластыка малых форм часта для творцы толькі падрыхтоўчы матэрыял у працэсе працы над ім. Можна атрымацца, што калі скульптар насамрэч паспяхова, дык увесь ягоны творчы набытак месціцца на вуліцах і плошчах, а на персанальную выставу дык няма чаго прадставіць. Прынамсі, з такой праблемай мог бы статыкніцца нават геній усіх часоў і народаў Мікеланджэла Буанароці, бо ягоныя станковыя творы можна пералічыць па пальцах.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Пагодзімся, што скульптура гэта найперш не тое, што на паліцы ў майстэрні ці ў музейным інтэр'еры, а тое, што становіцца неад'емнай часткай ўобразнага горада, робіць яго цікавым, непаўторным, любімym. А ўрбанізаваны сёння, бадай, увесь свет.

Гаворачы пра эстэтыку гарадскога асяроддзя, мушу нагадаць, што амаль кожны значны ў нацыянальным маштабе архітэктурны аб'ект мае больш ці менш удалыя аналагі ў краінах суседніх, а калі і значна далей. Зразумела, што немагчыма прадубляваць ці эфектна расцягваць на цыгаты сапраўдныя шэдэўры кішталь Афінскага Акропаля, храма Саграда Фамілія ў Барселоне ці Сіднейскай Оперы. І не ў апошняю чаргу таму, што іх функцыянальныя прызначэнні падпарадкаваны эстэтычнаму вобразу, а не наадварот. На маю думку, гэта і не архітэктура нават, а грандыёзныя скульптурныя фантазіі.

Архітэктурны стыль на нейкім этапе сваёй эвалюцыі становіцца ўніверсальным, для ўсіх зручным. Водгуле готыкі, барока, класіцызму чутно на ўсіх кантынентах. Тое ж датычыць і блізкіх нам па часе канструктывізму, неакласіцызму, хайтэк. Хмарачосы па ўсім свеце растуць як грыбы, і гаварыць пра нацыянальны адметнасці такой архітэктуры няжак выпадзе. Дызайн гарадскога асяроддзя, лічы, таксама паўсюль уніфікаваны.

І толькі мастацкія творы, удала ўпісаныя ў структуру гарадоў, выраतोўваюць сітуацыю.

Помнік Мініну і Пажарскаму, манумент “Рабочы і калгасніца” могуць быць толькі ў Маскве. “Медны вершнік” і Александрыйскі стоўп — толькі ў Пешярбургу. Кіеў у паспелай свядомасці — найперш помнік Багдану Хмяльніцкаму. Вобраз Рыгі, які сталіцы суверэнай краіны, у значнай ступені сфармаваў пабудаваны ў 1935 годзе манумент Свабоды. Ерэнван увабляе бронзавы герой нацыянальнага эпаса Давід Сасунскі. Якімі б новымі хмарачосамі ні папаўняўся сілуэт Нью-Йорка, але сімвалам горада заўжды застаецца Статуя Свабоды. Эйфелева вежа — гэта, па сутнасці, абстрактная скульптура, якой з часам надалі і нейкія практычныя функцыі. Пры ўсёй маёй беларускай сціпласці згадаю, што манумент на мінскай Плошчы Перамогі таксама варты прысутнасці ў ганаровым шэрагу. Я гэта да таго, што адзін насамрэч таленавіты скульптурны твор, які паўстаў у патрэбны час у патрэбным месцы, можа значыць не менш, чым высілка многіх пакаленняў дойлідў і будаўнікоў. Пры тым, што менавіта згаданымі высілкамі падрыхтавана прастора для з'яўлення скульптурнага шэдэўра. Культурная расліна вырастае толькі на ўзаранай цаліне.

І вось хадзіў аўтар гэтых радкоў па выставах скульптурнага фэсту і падсвядома шукаў вачыма сярод твораў тое, што трансфармаваны ў манумент ці манументаль-

У патрэбны час, у патрэбным месцы

на-дэкаратыўную пластыку змога стаць не проста аздобай асяроддзя, але эстэтычным камертонам для таго ці іншага беларускага горада, а мо і ўсёй нашай краіны. Бачыў цікавыя стыльвыя знаходкі, майстэрскае скарыстанне тэхналогій, канстатаваў здольнасць аўтараў выявіць каштоўныя якасці матэрыялу. Відэа, што кафедрa скульптуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў працуе не дарма. Яе выхаванцы здольныя на многае. Казачь пра на-яўнасць беларускай нацыянальнай школы пластыкі мо і зарана, але сур'ёзны досвед ужо назапашаны.

Я не стану ў гэтым артыкуле называць імёны тых, чые творы мяне ў станочым сэнсе ўразілі, і тых, ад каго звычайна чакаеш большага, але гэтым разам яны чамусьці не прадставілі нічога, за што варта было б вокам зацікавіцца. Зноў ж, штошчы з пабачанага экспанавалася раней, а штошчы я бачыў у майстэрнях скульптараў. Працэс, як той казаў, ідзе. Адно, што дамінуе ў ім, на жаль, не канцэптуальнасць, але рэфлексіўнасць. Але гэта бяда, а мо і натуральны стан усяго сённяшняга беларускага выяўленчага мастацтва, а не толькі пластыкі. У любым выпадку гэтыя выставы можна трактаваць як даволі эфектны прэзентацыю творчага патэнцыялу беларускіх скульптараў. А вось ці запатрабаваны гэты патэнцыял, ці выкарыстоўваецца ён у поўным аб'ёме — гэта пытанне.

І вось чаму... Нагадаю, бадай кожны скульптар, робячы нешта станковага фармату ці працуючы над пластыкай зусім малых форм, эксперыментуючы з матэрыяламі і фактурамі, марыць пра манумент; пра тое, што пластычная ідэя, закладзеная вась у гэту статуэтку, будзе рэалізавана ў творы вялікага памеру і вялікай сацыяльнай значнасці. І калі такой перспектывы відавочна няма, калі зразумела, што мара зыходна марная, дык гэта адмоўна адбіваецца на якасці станковай пластыкі. Экс-

перымент, у тым ліку і творчы, мусяць мець мэту. Без акрэсленай мэты ён губляе сэнс.

У гэтай сувязі пра адну з выстаў фэсту — “Герой Падзеі” ў Нацыянальным гістарычным музее варта сказаць асобна. На ёй адчуваецца памкненне намацаць нейкую творчую канцэпцыю, якая б адпавядала стратэгічным інтарэсам нашай суверэнай дзяржавы і забяспечвала скульптараў паўнаўтраснай працай на бліжэйшыя дзесяцігоддзі. Былі прадстаўлены станковыя творы, звязаныя з нацыянальнай гісторыяй, а таксама малая малэлі манументаў, як рэалізаваных, так і тых, што яшчэ праектуюцца. Ахоп гісторыі — ад Сярэднявечча да Вялікай Айчыннай. Дэкалараваная мэта выставы — ініцыяцыя складання спісу гістарычных асоб і падзей, вартых уваблення ў помніках, як арыенціра для паслядоўнай працы — так бы мовіць, плана “манументальнай прапаганды”.

Як бачым, “манументальнай прапагандай” закладзены тыя, хто неспадзеда мусяць гэту, пакуль няўцягнутую, праграму рэалізоўваць. У асабліва часе такога стаўлення да грамадскіх спраў называлася “ініцыятыўнай знізу” і “жывой творчасцю мас”. І тут згадваецца, што выдатны помнікі героям і падзеям нацыянальнай гісторыі ў Віцебску, Полацку, Слуцку, Лідзе, Слоніме паўсталі, дзякуючы менавіта мясцовай ініцыятыўе, мясцоваму патрыятызму.

Пасля таго, як “сацыялістычны рэалізм” стаў гісторыяй, адышоў у нябыт, пра так званы “Ленінскі план манументальнай прапаганды” прынята гаварыць у іранічным тоне. Маўляў, планавалі ўвабодзіць у вечных матэрыялах увесь зорны шлях чалавецтва, зразумела — у камуністычнай версіі, а вылілася ўсё ў банальнае насаджэнне ў кожным паселішчы тыражаваных скульптур Леніна, Сталіна і, дзе-нідзе, прадстаўнікоў мясцовага

гатунку. Яно так. І ўсё ж той знакаміты спіс дзеячў, якім большавікі планавалі паставіць помнікі ў першую чаргу, быў сур'ёзным канцэптуальным дакументам. А рэалізацыя гэтага плана насамрэч паспрыла ўмацаванню новага сацыяльнага ладу. Так някеспка было б і ў нашай краіне, творча выкарыстоўваючы досвед савецкай эпохі, мець нешта падобнае — канцэпцыю, рэалізацыя якой разлічана на доўгатэрміновую перспектыву і пры гэтым дакладна распісана на гадах.

А можа такі план ужо ёсць, толькі не мае шырокага розгаласу? З гэтым пытаннем я звярнуўся да народнага мастака Беларусі Івана Міско. Той адказаў, што такой інфармацыі ён не мае. “Ды і якія могуць быць планы, калі няма фінансавання?” — кажа Іван Якімавіч. На ягоную думку, знайсці грошы на мастацтва, у тым ліку і на стварэнне помнікаў і мемарыяльных знакаў, прасцей у мясцовых бюджэтах, чым у рэспубліканскім. А іншы раз даводзіцца спадзявацца на дабрачыннасць, на прыватных спонсараў. Такая, маўляў, сёння рэчаіснасць...

Запытаўся я тое ж самае і ў аднаго з найбольш алметных майстроў беларускай пластыкі Аляксандра Шапо. Ён таксама сказаў, што на свае вочы такога плана не бачыў. Скульптары не аднойчы ставілі перад адказнымі асобамі пытанне пра больш актыўную інтэграцыю манументальнай і манументальна-дэкаратыўнай пластыкі ў гарадскую прастору. І калі даводзілася дасягнуць паразумення з уладнымі структурамі і архітэктарамі, з'яўляліся вельмі ўдалыя творы. Скажам, мастацкая аздоба была зыходна закладзена ў забудоўва стальной Паркавай магістралі (цяпер — праспект Пераможаў), дык чатыры скульптурныя групы, прысвечаныя народным святкам каляндарнага цыкла, так створаны ў 70-х гадах, і сёння вока радуець. Плённай была супраца архітэктараў і скульптараў на трэцяй лініі Мінскага метро. А вось

ідэя стварэння вакол Нацыянальнай бібліятэкі парка скульптур на культурна-гістарычную тэматыку пакуль так і засталася ідэяй.

За савецкім часам быў закон, паводле якога два прахвэнта грошай, выдаткаваных на будаўніцтва, мусялі накіроўвацца на мастацкую аздобу аб'ектаў. На жаль, сёння такога няма, а хацелася б вярнуць тую практыку.

Некід план па помніках і дэкаратыўна-паркавай скульптуры, распісаны на шмат гадоў наперад, у дзяржавы мусяць быць. “Уявіце сітуацыю, — кажа спадар Аляксандр, — набліжэцца юбілей нейкай асобы ці падзеі, і абвясціце конкурс на стварэнне помніка з гэтай нагоды. І трэба паспець за некалькі месяцаў зрабіць скульптуру, якой наканавана стаць стагоддзямі. Ці будзе спешка на карысць справе? А калі б існаваў афіцыйны дакумент, дзе на некалькі дзесяцігоддзяў наперад прадлічаныя неабходныя даты і імёны, якія павінны быць адначасна створанымі новых помнікаў, творчую працу можна было б наладзіць больш разумна і мець лепшы вынік. Адна справа рабіць у спешцы некалькі месцяў, а іншая — спакойна і разважліва некалькі гадоў”.

Мяркую, слухна думка. Не так даўно ў зноў наведваў Гродна. За час, што праішоў з маёй апошняй вандроўкі ў гэты горад, ён узбагаціўся новым помнікам. На галоўнай вуліцы побач з галоўнай плошчай паўстала вытанчана скульптурная выява Святога Губерта, нябеснага заступніка Гродна. Працаваў над гэтым вобразам аўтар Уладзімір Панялеў, не адзін год. Дык і вынікі адпаведны! Скульптура невядкая. Можна сказаць, станковага памеру. Але сутнасна — манументальная. І з'явілася яна ў патрэбны час у патрэбным месцы. Такой я бачу нашу “манументальную прапаганду” ў дзеянні...

Генадзь Буралкін, 1-я прэмія ў намінацыі “Традыцыя”:

Такіх фестываляў у нас раней не было, і SculptFest стаў аглядам стану сучаснай скульптуры Беларусі. Выявіў ён, мне падаецца, вельмі добрыя тэндэнцыі — ёсць цікавыя майстры, цікавыя думкі. Хаця ў той жа час было і нямала нанаснаго, інтэрэтнага — у асноўным ад маладых твораў. Але гэта і зразумела — усё вучацца, пачынаюць свой творчы шлях з перайманняў. Дэманстрацыя такога вялікага культурнага пласта не можа не радаваць. І мне здаецца, для нашых мастацтвазнаўцаў гэта магло б стаць вельмі добрай нагодай пагаварыць пра беларускую скульптуру. Я даўно ўжо не бачыў якаснага разбору, аналізу ад мастацтвазнаўцаў, хаця іх у нас і нямала. Мне падаецца, гэта вялікі недагляд, што цяпер пасля выставак не ладзяцца прафесійныя абмеркаванні.

Пры гэтым мне трохі шкада, што фестываль быў хоць і маштабным, але непрацяглым — галоўная выстава ў Палацы мастацтва ішла літаральна дзён пяць. А ўявіце, чаго каштуе скульптару зрабіць работу на выстаўку! Выліпіць, зняць форму, адліць, заліпаць за гэта ўсё, прывезці, паставіць. Не кажучы пра творчыя выскілі. Разуменне, што Палацу трэба выжываць і зарабляць грошы іншымі, больш даходнымі праектамі, але хачелася б, каб такую рэзкую экспазіцыю паглядала болей людзей.

Выстава атрымалася насычанай, з мноствам станоўчых эмоцый. Я вы-

“Балерына, што адпачывае”.

значыў і вельмі цікавую, наватарскую работу мінскага мастака, што цяпер жыве ў Ізраілі, Аляксандра Наймана, і Васіля Васільева з Віцебска, і Уладзіміра Панцялеева з Гродна. Асобныя міні-выставы, канешне, прыцягвалі ўвагу — Андрэя Вараб’ёва, Аляксандра Шапо, Канстанціна Селіханова, іншых. І як не пашкадаваць, што ў нас так мала работ стаіць у гарадах! Выстава прайшла, і мастак цягне свой твор назад у майстэрню, дзе той гадамі і будзе чакаць якой наступнай выстаўкі. А вось каб прыйшлі гарадскія ўлады ды адабраць лепшае — а выбіраць было з чаго! — ды вырашылі хаця б па дзве — тры работы на год усталёўваць, то быў бы выдатны вынік. Я разумею — фінансы, заўсёды іх праблема. Але жывіць ж не заканчваецца сёння!

Сам я выставіў дзве скульптурныя работы і дадаў чатыры графічныя, аб’яднаныя назвай “Славянскія матывы”. Скульптуры партрэтныя, “Балерына, што адпачывае” — гэта артыстка Вялікага тэатра оперы і балета Вольга Гайко. Калі я прапашаў над дзвяма статуямі для фасада нашага опернага тэатра, то хадзіў па спектаклі, на рэпетыцыі, рабіў замалёўкі. І вось у адзін момант заўважыў, як Вольга Гайко прысела адпачыць — так прыгожа, пластычна. Мне гэты момант запамніўся, а пасля яна мне і некалькі разоў пазіравала.

Гады чатыры таму я скончыў гэтую работу. Другая скульптура таксама звязаная з той працай для Вялікага тэатра — гэта партрэт Кацярыны Любчык, якая тады стала вобразам для Палігіміні.

Вольга Орсік, 1-я прэмія ў намінацыі “Навацыя”:

SculptFest я лічу на сто працэнтаў удалай і выдатнай падзеяй, нічога падобнага ў нас не было. Нават калі яшчэ рыхтавалася экспазіцыя, самі мастакі хадзілі па Палацы і здзіўляліся — мы і не думалі, што ў нас так многа скульптур, адкуль толькі што ўзялося! Вось бышчам і прысутнічае звычайна скульптура на розных выстаўках, але ж не так заўважна.

У сваім аўтарскім фестывальным павільёнчыку я размясціла шэсць работ, створаных цягам апошніх гадоў, а каб выкарыстаць і сцены, узяла рэльефы, створаныя раней. Скульптуры не былі аб’яднаныя нейкай адной ідэяй, акрамя хіба што трох — “Дотык”, “Абуджэнне” і “Выратаванне”, у якіх асноўным элементам-сімвалам з’яўляецца рука. Яны не задумваліся як серыя: першай я рабіла работу “Абуджэнне”, а рукі пры фармоўцы ляжалі асобна — іх можна было і так, і гэтак пакруціць, і з’явілася іншыя ідэі. Кожная з трох скульптур адлюстроўвае адзін момант. Напрыклад, скульптура “Дотык”: цягам дня мы робім бясконную колькасць дотыкаў і нават не звяртаем на іх увагу, дотык — адно імгненне. А ў скульптуры гэтае імгненне дотыку становіцца вечным. Такая была задума — зафіксаваць момант. У скульптуру “Выратаванне” я ўкладвала такі сэнс, што гэта рука Збавіцеля, працягнутая чалавеку. Сабраныя ў адным павільёне ўсе работы ўтварылі адзіную кампазіцыю, што мяне моцна ўсцешыла.

Мне цяжка сказаць, наколькі ў маёй творчасці многа менавіта навацыяў — я не лічу сябе актуальным мастаком, які імкнецца быць востра сучасным. І, можа, перамогу аддалі менавіта мне, таму што такая мая аўтарская міні-выстава зрабіла

“Абуджэнне”.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ.

больш моцнае ўражанне, чым калі б скульптуры выстаўляліся па адной. Ідэя з асобнай прасторай для кожнага скульптара мне падаецца вельмі класнай, у гэтым якраз была навізна фестываля — можна было паказаць ці цэлы перыяд творчасці, ці агульную канцэпцыю, стварыць дадатковы сэнс.

І выдатна, што далі магчымасць прывезці свае творы мастакам з абласных гарадоў. Я, напрыклад, убачыла Васіля Васільева з Віцебска, якога так любіла ў студэнцкія гады, а потым на нейкі час згубіла са свайго поля зроку, нічога не чула пра яго. Ён прывёз дзве найцікавейшыя, унушальныя памераў скульптуры. “Анёл” мяне проста захапіў — з ваны, месца якой было б на сметніцы, стварыць Анёла! І Сяргей Сотнікаў з Віцебска паказаў свае работы, і Андрэй Вараб’ёў з Магілёва — пералічэнне магу працягваць, бо мяне многае парадвала.

Па тым, што убачыла на фестывалі, магу сказаць, што беларуская скульптура як мінімум не стаіць на месцы. Можна, і невялікія крокі робіць — бо сам па сабе гэта працэс даволі працаёмкі, затратны, немагчыма ствараць многа і хутка. Але адчувальна, што рух ёсць, асабліва ў прадстаўнікоў больш маладога пакалення — і Саша Сакалоў мяне вельмі падабаецца, і Паша Кунішкі, і ўсе ралібы Канстанціна Селіханова я заўсёды стараюся паглядаць. Многа станоўчых эмоцый пасля фестываля. І яшчэ цудоўна, што фестываль ішоў і ідзе па ўсім горадзе, на многіх пляцоўках, бышчам такое агульнае для ўсіх жыхароў свята. Калі падзея такая маштабная, то і стаўленне да мастацтва больш паважнае.

Васіль Васільеў, 1-я прэмія ў намінацыі “Канцэпцыя”:

SculptFest — падзея для Беларусі ўнікальная. Увогуле, і не прыгадаю, калі была апошняя выстаўка чыста скульптуры — можа, калі я яшчэ вучыўся ў акадэміі, на пачатку 90-х, Рэспубліканская выстава ў Палацы мастацтва. Дык я нават памятаю сваё ўражанні — падмаецца па гэтай цэнтральнай лесвіцы на другі паверх і трапляеш у басконцы шэраг “надмагілляў”, калі на століках стаяць галовы, галовы, галовы... Канешне, майстры былі высокакласныя, усё зроблена якасна, але тэматычна відовішча атрымлівалася сумным, безпамятожным, адносна кампазіцыі і пластыкі можна было абмяркоўваць хіба што даўжыню носа і прапорціны частак твару. Такая ж сітуацыя са скульптурай тады была не толькі ў Мінску — я і ў Маскве пабываў на абсалютна аналагічнай.

А цяпер жа мы бачым абсалютна іншую карціну, тэматычна ўсё кардынальна змянілася. І калі даўней аднаго ці двух скульптараў прыгадаеш, на чые работы можна было паглядаць з цікавасцю, то зараз такіх было нямала, асабліва сярод маладых. А многіх да гэтай пары я ж і зусім не ведаю! Бо, на жаль, рэдка мы маем магчымасць пабачыць адзін аднаго, сілы творцаў дрэмлюць, хаваюцца ў майстэрнях. А трэба, каб работы былі на вуліцах, на плошчах — на гэтым фэсце скульптары нарэшце адчулі да сябе хоць нейкую увагу. Жанр цяжкі, са складанай тэхналогіяй, што патрабуе вялікіх выдаткаў — каб рабіць нешта вялікае, патрэбныя замовы. Як у Еўропу заедзеш — там скульптуры паўсюдна, на кожным перакрываванні стаяць, і ўсе непадобныя адна да адной. А ў нас жа калі што і ставілі, то, шчыра кажучы, пластычна нецікавае, нятворчае. SculptFest паказаў, што мы маем маладых, якія пластычна цікава мысляць, і іх варта было б падтрымаць падобным чынам. Але ж і майстры не падвалі — напрыклад, “Балерына” ў Генадзя Буралкіна, мяне парадвала — там такая прастасць, што не патрабуе літаратурнай

“Анёл”

падаплёкі, работа выканана з добрым густам і пластыкай.

Перамога ў намінацыі “Канцэпцыя” для мяне самога стала вялікай нечаканасцю, бо мне здавалася, што ў нас яшчэ пануюць больш традыцыйныя ўяўленні пра скульптуру — толькі адліўкі, дрэва, гіпс. І я быў трохі здзіўлены, што на мае работы, якія не супадаюць з мэйнстрымам беларускага мастацтва, звярнулі ўвагу. Але ж для мяне асабіста пераможам у гэтай намінацыі быў Канстанцін Селіханав. Журэ аддало яму другое месца, а я аддаў бы першае, мне яго работы падаліся вельмі цікавымі. Канстанцін на працягу ўжо столькіх гадоў трымае высокую планку — стабільна прадуктыўны, стабільна таленавіты.

У Мінск я прывёз дзве даволі вялікія па памерах работы, зробленыя цягам апошніх гадоў. Адна — “Анёл вады”: у вышынню недзе метра паўтара, зварана з разрэзанай чыгуннай ванны і складзена ў выглядзе фігуры з вялікімі крыламі, з паўкальцом энзіў і кальцом кшталту німба зверху. Другая работа — з серыі “Пластычныя стандарты”, якую я запачаткаваў яшчэ гадоў 25 таму, называецца “Пластычны стандарт нумар пяць” — шар, створаны з сегментаў, звараных пад рознымі вугламі з некаторымі адхіленнямі, каб адчуваўся дынаміка і ўнутраная напружанасць. У далёнай серыі ў мяне бываюць работы і да чатырох метраў, але гэтая — “толькі” метр і 80 см.

Як куратар я кожны год ладжу ў Віцебску выставачны праект Abstract — у Віцебскім Цэнтры сучаснага мастацтва. У нашым горадзе вельмі многія займаюцца абстрактным мастацтвам, і сцены іх карцінамі бываюць занятыя вельмі шчыльна. Я ж і сам у асноўным займаюся жывапісам. Але каб не толькі на сценах, але і ў цэнтры залы што-небудзь было, кожны год да гэтай выставы раблю адну работу даволі буйных памераў — ці інсталяцыю, ці скульптуру. І вось за 20 гадоў у мяне іх набралася шмат, “Балерына” ў Генадзя Буралкіна, мяне парадвала — там такая прастасць, што не патрабуе літаратурнай

Уладзімір Панцялееў, 1-я прэмія ў намінацыі “Майстэрства”:

Фэст моцна парадваў іх узрушыў. За ўсё сваё доўгае творчае жыццё такога маштабнага праекта ў галіне скульптурнага мастацтва я не бачыў ніводнага разу. Найбольш усцешыла, што я даведаўся пра вялікую колькасць незнамых мне раней імёнаў — імёнаў твораў, маладзёных за мяне. І тое, што моладзь у нас развіваецца, што справа рухаецца, стала для мяне вялікай радасцю, многія работы падаліся вельмі цікавымі. Бываюць на выставах у іншых краінах, часта лавіў сябе на думцы, што перапрацоўваюцца адны і тыя ж тэмы, прыёмы і вобразы. А тут я пабачыў нямала адметных знаходак у сваіх калег.

І многае з паказанага на фестывалі цалкам магло б заняць сваё месца ў публічнай прасторы — у парках і скверах, на вуліцах, яшчэ дзе. Мне здаецца, гэтага нам моцна не стае. А фэст усім прадэманстраваў, што ў нас ёсць вялікі пласт майстроў, якія проста мусяць быць запатрабаванымі, чые работы не павінны хаватца ў майстэрнях. І выдатна, што выстава адбывалася не толькі ў Палацы мастацтва, але і ў галерэяў па ўсім горадзе, што была магчымасць прадставіць беларускую скульптуру як з’яву — многае адкрывалася вачам, многае цяпер можна аналізаваць. У мяне самыя пазітўныя адчуванні.

З цыкла “Вобразы”.

Я на фестывалі прадставіў цыкл работ з назвай “Вобразы”. Назва, думаю, не канчатковая: калі будзе магчымасць паказаць цалкам усю калекцыю — напрыклад, праз год на вялікай выставе пераможцаў фестываля — назову яе, хутчэй, “У пошуках вобраза”, каб больш дакладна перадаць сэнс. Ужо некалькі гадоў я працую з цікавымі матэрыяламі — бярозавымі нарастамі,

і ў гэтай прыроднай форме знаходжу вобраз, знаходжу прыгажосць. Скульптура можа стварацца ад асобнага да агульнага — расці ад каркаса і далей. А ў гэтым выпадку — ад агульнага да асобнага: калі ты машч нейкі блок, кавалек матэрыялу, напрыклад нарост з бярозы, і ў яго шукаеш вобраз — твар, стан, эмоцыю. Для працы з дрэвам у мяне ёсць шмачаслівы час, які называецца “зіма” — узімку з каменем не вельмі папрацуеш, а з дрэвам вельмі ўтульна.

Не скажу, што разлічваю на перамогу, ці чакаў яе. Але калі ўжо праішоў па ўсіх залах, паглядаў іншыя работы, то нейкае прадчуванне, можа, і з’явілася — мае работы выглядалі даволі незвычайна. Гэты цыкл я раней асабліва яшчэ нікому не паказваў, і менавіта таму абраў яго для фестываля: мне была цікавая рэакцыя калег, водгукі спецыялістаў. Галоўным было ўсё ж спраўдзіць сябе — на якім этапе я знаходжуся, ці правільным шляхам іду.

Закрануць за жывое

Днямі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася вечарына памяці кампазітара, музыканта і выканаўцы Дзмітрыя Пянкраты. Яе назвай стала фраза адной з яго песень — “Закрануць мяне ты за жывое, Музыкант”.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Дзмітрый Пянкарт быў рознабаковай асобай. Узначальваў аркестр Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Беларусі і адначасова плённа супрацоўнічаў з Тэатрам песні Ірыны Дарафевай. Стварыў астраўныя песні, рабіў апрацоўкі народных, песьні інструментальнай кампазіцыі. На яго творчым рахунку — некалькі музычных казак і дзіўных мюзіклаў. Запарэбаны былі і яго арэнджоры. Што ж та выканальніцкай формы, дык ён, болей падобны першай музычнай адукацыі, добра валодаў многімі інструментамі. У тым жа калектыве засядаў арыстык Пянкарт Ірына Дарафевая звычайна стаяў за клавішамі. Дый сам добра спяваў. Папраўдзе творца асоба!

Пачас канцэрта.

Вялікай. Разам са згаданым Валініным, Дукевічам яны правялі ўдзел у размове пра Дзмітрыя Пянкраты, прышло сапраўднае прызнанне. Творчых планаў было — прашма. Ідэй, накідаў — на некалькі новых альбомаў. Да таго ж, далёка не ўсе напісаныя ім песні былі рэалізаваны на канцэртнай эстрадзе, некаторыя існавалі толькі ў дэмаверсіях. І мы правялі гэты канцэрт, каб паказаць хая і невялікую частку таго, што было зроблена гэтым музыкантам.

Шматлікім талент музыканта знайшоў адпаведанне ў праграме канцэрта. Бо тут былі і харызматычныя кампазіцыі на яго музыку, пастаўленыя народным арыстам Беларусі, прафесарам, мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага ансамбля танца Валініным Дукевічам, і прэм’еры песень, напісаных Дзмітрый Пянкарт, і ўжо вядомая яго аўтарскія творы і фальклорныя апрацоўкі. Гучалі і ўспаміны — з вуснаў заслужанай арыстыкі Беларусі Ірыны Дарафевай, а таксама ўдзавы музыканта — Ірыны Салодуцінай, якая таксама праспявала адну з яго песень. Вядучай канцэрта была запрошана актрыса тэатры і кіно Вера Пялякова.

Аўтарам ірэі і прадэсарам гэтай творчага праекта выступілі Юлія Саваш. Рэжысёрам — Аляксандр

рам вельмі і вельмі многа, у розных галінах. Не ўсе ведаюць, што ён і для Надзеі Мікуліч альбом песень напісаў, і для Шыра. Капі сабраў усё, атрымаўша цяжкіх канцэртаў, калі не болей. А былі ж яшчэ ў яго і музычныя спектаклі — сапраўды-лія мюзікла. Прычым усё творылі настолькі беларускі, што не заўважыць гэтага немагчыма. Справа не толькі ў тым, што ён звяртаўся да беларускіх тэатраў. Самі яго мелодыі былі прасякнуты беларускаю, асабістымі нашамі напыяняльнымі фальклору. Прычым гэты тычылася і гістарычных нумароў (да прыкладу, “Кніжніна Ганна”), і мадэрных песень. Яшчэ адна асаблівасць яго творчасці — вялікая ўвага да агульнай драматургіі. У кожнай песні — не проста паўтор культава, а закладзенае ў яго музычны развіццё, што прадуцельжвалася з самага пачатку. Канцэрт праходзіў напярэдадні для народнай музыканта, і вельмі хацелася, каб вечарына не

была памінальнай, не асацыявалася з галаўнай смерці. Таму сюр песень мы адалвалі перавагу не сумнай лірыцы, а напярот, кампазіцыям аптымістычным — пра каханне, вясну, чароўны свет вакол нас. Адначасова мы паставілі сабе яшчэ адну мэту — адкрыць для публікі новыя імёны выканаўцаў. Тая ж Крысяна Камінікая раней спявала ў складзе гурта “Статус”, а тут выйшла з сольным нумарам. Гэта быў “Раманс” Пянкраты з дзіўным тэкстам Аляксандра Вялікава, якая вядоўшы найперш як рэжысёра. А за разам у гэты момант апынуўся лаўрэат міжнародных конкурсаў, пераможца галэпраектаў Мікіта Білкіо. Усе думалі, што ён толькі спявае, а тут аказалася, што ён яшчэ бліскучы піяніст. І, між іншым, рабіў Фантэзію на тэмы Пянкраты. А лаўрат міжнароднага конкурсу Дзмітрыя Максімовіч раптам заспяваў тым жа тэмам, што быў і ў Пянкраты. Гэта было не проста сімвалачна, а яшчэ і з нейкай долей містыкі, сапраўды, літаральна такі ж самы па музычных

фарбах драматычны бар’ягон. Бышчым годам Пянкраты. Да размовы падключыўся мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага ансамбля танца, народны арыстат Беларусі, прафесар Валінін Дукевіч: — Цімаг апрацоўш песьні-песні галоўна бы рабілі з ім усё канцэртны нумары, што паказвалі на “Славянскім базары ў Віцебску”. Гэта такія папраўдзе глабальныя, я кажаў бы, кампазіцыі, як “Лянок”, “Васелле”, што ўвайшлі ў імпэраторскую вечарыну, а таксама “Сон-трава”, “Слушкіна павыя”. Акрамя інструментальных нумароў, ён рабіў для нашага калектыву і вакальныя. Разам з Дзмітрыем мы напісалі песьні навагодніх казак мой сінэарый, яго музыка. А наша леташняя казка — “Чароўны свет” — прызначалася для Галоўнай ёлкі нашай краіны і была ўваасоблена на вайскай сцэне Палаца рэспублікі. Разоў воем ён ездзіў з нашым ансамблем у Кітай і выступіў там як вакаліст і як выдатны гукарэжысёр. Прычым свае спеўныя зольнасці ён дэманстраваў як сольна, так і ў дуэтах. Яго выкананне ўпадало тамтэйшы імпрэсарыя і заўсёды, як мы выпраўляліся на гастролі, прасіў уключыць Пянкраты ў склад дэлегацыі. — Маё знаёмства з Дзмітрыем Пянкарт, — дадаў рэжысёр Аляксандр Вялікаў, — адбылося ў час пастаноўкі яго навагодніх казкі “Чароўны свет”. Дарчына, гэта была не проста казка, прычым вельмі яркая, светлая, музычная, а сапраўды малады, здробна, з аптымізмам і вядомай формулай, “як для дарослых, толькі лепей”. Я бачыў, як рапавалі на спектаклі дзеці, як імённа яны разгавалі на музыку, што добра перадавала настрой. Пасля таго поспеху мы планавалі зрабіць з ім яшчэ адну падобную казку, ды, на жаль, не давялося. Але ў яго хатнім архіве засталіся многія накідаў, занаважны і ў нотных рахах, і ў гукарэгістах. Мы прысклі ўсе намаганні, каб гэтая музыка загучала. Звернуліся да Дзмітрыя Парфёнава, ён бізвыслалата зрабіў аранжыроўку. Гэта ж працаваў гукарэжысёр Яўген Кур’яныч. Дзмітрый Самага зрабіў выдатны відэаканцэрт. З новым песнямі Пянкраты выступілі маладыя гарадскія, сталічная культура ра, таксама прадстаўленыя не авангардыі парастамі, а побытавымі праявамі. Нарэшце, тэма наркалічнага ўздзеяння, што прыводзіць галоўнага героя да смертнага зыходу.

Усе гэтыя лініі, адмістрыяваны ў тым ці іншым адрэс, тут сплітаюцца ў мультырэлізную поэтыку. Прычым замест мажэй, што так і напісана ў драматургіі, атрымаўшыце штогады падобнае да дэфініцыйна леталіна. Бо ў жанры агульна лініі не вылучаюцца пасобку, а існуюць адначасова, у непалоднавым адрэсаванні розных, часам рэзка кантрастных тэм. У выніку гэта-мелідраматычная пра ожае роля буйной жанкі ўдзельніца да філасофскай — да ролі каментарыста падзей, якім часішком выступае хор у сучасных операх-араторыях, прыватнаючы старажытнагрэчаскай традыцыі. А змерцалы постыць спявачкі лі важна ў адной са сцен

Ірынай Калеснікавай. Зверну ўвагу на адметныя адкрыццё фестывалю операў “Накіскага “Балетнага”. Гэты светлы, адзубоўны твор вялікага майстра — зусім не пра фізічную спелату, на перш дзюнае прэзранне. Ён быў прызначаны найперш для моладзі, таму шалым натуральна, што будзе паказаны ў пастаноўцы нашым Операўнай студыі. Сярод іншых канцэртаў — вечарына памяці выдатнага дыржорка і выкладчыка Пятра Увількуцкага, якому разам са Студыяшчым камернам аркестрам будзе вясці адзін з яго выхаванцаў, малады дыржор Вячаслаў Ларын. Завяршыцца фестываль напярэдадні Вялікай Перамогі, у яго тоня будзе гучаць Студыяшчым хорам аркестр на чале з Максімам Расохам: разам з салістам, што навуаюшыся на кафедры спяваў, яны стваряць святочны настрой.

Ад Валікаўня да Перамогі

Наступным тыднем Вялікая зала Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі прыме ўдзельніц і глядачоў IV Міжнароднага Пасхальнага фестывала.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Гэта папраўдзе ўнікальны творчы праект, — расцвятава праектар па навуковай прашы Акадэміі музыкі, кандыдат мастацтвазнаўства Налі Мацаберыдзе. — Ён ладзіцца дзюкуючы не толькі нашым намаганнем, але і Міністэрства культуры нашай краіны, а таксама спецыяльнага фонду

У Беларускай дзяржаўнай тэатры лялек адбылася чарговая прэм’ера-падзея. Чарговая, бо спектакль, што тут ставіцца, звычайна амаль усё такіа — значныя па тэмах, важкія ў мастацкім плане, пацэдыённы па ўнёску ў нацыянальную культуру. Гэтым разам — “Натакі Юнага лекара” паводле твораў Міхаіла Булгакава.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Ініцыятыўнік быў папрасіў немагчыма, бо над спектаклем працавала папраўдзе зорная пастаноўка каманда, якая паўтары гады таму выпушчала нашумелы “Шлюб з ветрам” у РТБ: рэжысёр (і ён жа, зразумела, аўтар незвычайнай інсцэнароўкі, а таксама харэаграф) — Яўген Карняг, мастак — Таццяна Нерсісін, кампазітар — Кацярына Аверкава. Але іспраўняшы прэм’ера — зусім іншая па неверагоднай вынаходлівасці і найвышэйшай якасці ў кожнай дробязі.

Спектакль атрымаўся надзіваць шматгосны і ў публічным сэнсе слова поліфункцыяналы ў ім мурдацтва сплітаюцца і развіваюцца на толькі розныя творы М.Булгакава, але і розныя сэмэявая лініі. Сярод сюжэтных пластоў — станавленне маладога спецыяліста на перафармі, у атэжні калег (фельвар — Аляксей Сявчыка, фельварка — Наталя Кот-Кузьма, акушэрка — Святлана Шмохіна). Шыжасці, з якімі ён сутыкаецца. Асабіста жыццё, каханне і сёкс. Атмасфера сялянскай глыбіні пачатку мінулага стагоддзя, дзе рэвалюцыйныя падзеі застаюцца зусім не важныя і неважаныя. Забавоны населеныя тэатраст. Кантрастам — тагачасная гарадская, сталічная культура ра, таксама прадстаўленыя не авангардыі парастамі, а побытавымі праявамі. Нарэшце, тэма наркалічнага ўздзеяння, што прыводзіць галоўнага героя да смертнага зыходу.

Усе гэтыя лініі, адмістрыяваны ў тым ці іншым адрэс, тут сплітаюцца ў мультырэлізную поэтыку. Прычым замест мажэй, што так і напісана ў драматургіі, атрымаўшыце штогады падобнае да дэфініцыйна леталіна. Бо ў жанры агульна лініі не вылучаюцца пасобку, а існуюць адначасова, у непалоднавым адрэсаванні розных, часам рэзка кантрастных тэм. У выніку гэта-мелідраматычная пра ожае роля буйной жанкі ўдзельніца да філасофскай — да ролі каментарыста падзей, якім часішком выступае хор у сучасных операх-араторыях, прыватнаючы старажытнагрэчаскай традыцыі. А змерцалы постыць спявачкі лі важна ў адной са сцен

“Юны лекар” і лекі для розуму

Сцена са спектакля.

“дэвінкі”. Тое, што ў ранніх апудэах пісьменніка названа “унутраым сурозмоўліам” і апісана як гэты “суровы голас у мазах”, трансфармуеца ў візуалізацыю аблічна салісты (Кацярына Трафімук), што калісьці “счынася з маладым лекарам, пахлыда ролі і счыналі”. Толькі замест “операўнай спявачкі”, што згадваецца ў пісьменніку, тут мы бачым, хучэй, арыстыку вар’гэта і паводле стэцічнага ўзбрана, і паводле рэспэкту, дзе пераважае музычны жанр танца, і галоўнае, па самой манеры паводні. Спеўны нумар можа быць і завершанай песьняй, і ўскот адной, але шмат разоў “тэрапрастаняні” фразы. У выніку гэта-мелідраматычная пра ожае роля буйной жанкі ўдзельніца да філасофскай — да ролі каментарыста падзей, якім часішком выступае хор у сучасных операх-араторыях, прыватнаючы старажытнагрэчаскай традыцыі. А змерцалы постыць спявачкі лі важна ў адной са сцен

другой дзеі нечакана нагалаве лостэракавы алібак “Кніжні Параканянаў” Каністанціна Флавіяскага. Фантазі, скіраваныя на візуалізацыю дзеяння, не ведаюць межы. Уаколы ператваряюцца ў кіданне роўцюк у дарце. Наркатычная залежнасць — у выстаўленню на палічкі чару лабараторных колбаў, валасце такіх афарбоўваецца кравей. Узалежненне наркатыку? Герой, быццам “травляльшчыца” ў залежнасці вагаў дзверы, паглынае ненаселай паніравы, а попом, страўнішчій сціп, выпаўзае беззавомажы, з той вузкай шчыльнасцю — “вып’еўшы” долу. Сіфіліс? Змест пашыента — дзе вільчына па-калоны. Хворы зуб? З’яўляецца чалавек рост, бы залка пушчкінага Чарнамора. Герак скоча ў адломвае кавалек сціпчы. Шыжкі роль? У сцяне адчыняецца невядучая дзверка-фортка, адтуль тырчаць дзе сагнутыя лелечныя

нагі, і лекар, паглыбчыючыся ўнутр, вяртаецца з дзілем у руках. Дэфіграцыя, калі горла дзювічкіна заівае плёнкам? Вялікая загадка малаенкай лелікі змечына ў куб, куды льюць вова. Тая вось-вось пакрые рот і нос. Трэба рабіць трахеатомію. Але як паказаць аперацыю на горле? Лекары, бы той санітарка, корпацца пад раканайні, у якой стаіць леліка з кубам. Нарэшце, “затвор” у расквіне лелікаваны — веда леліка з куба. Дзювічкіна ўраўнава! Пабовыня прэдлукі можна перакваць боксёна — леліч і ўчытачы. Бо ў спектаклі кожная леліч працуе на сэнсе. Узв’яць таго ж патпатава паказва, што ўмее вільчы хвосцішком, чым выскіпае стагладзаль. Думаець, ён толькі дзювічкіна? Бо яму кідаюць разарваную, разаробненую нагу, якую толькі што агмутаваў маўтуў, не гінуць жа сёжэмае кавалку мяса. Але ў атрыакце, калі сядзелка (Ганна Гаспа-

На вуліцы Камсамольскай...

27 мая адкрыецца штогадовы выставачны праект “Мастак і горад”

Сёлета ўпершыню экспазіцыя зменіць пакошы — традыцыйна яна размяшчалася на плошчы Якуба Коласа, а ў гэтым сезоне беларускі жывіпіс упрыгожыць пешаходную вуліцу Камсамольскую. Гэта будзе юбілейны, дзясяты, сезон праекта, які ў гэтым годзе прывесычаны творчасці народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва.

У экспазіцыі 34 работы, якія прадстаўляюць візуальную рэспрэсентацыю творчасці мастака. Яна раскрывае асноўныя перыяды і напрамкі, жанравы і тэматычны прыярытэты аўтара з 1960-х да пачатку 2000-х гадоў. На выставі можна будзе пабавіцца малаўлінымі мясцінам Беларусі — Нарачанскай аэрамі, Лагойшчынай, Віцебчынай; бліжэй пазнаёміцца з працавітамі, мужымі беларусамі, з непалоднавым да каго тутэйшымі жанчынам; убачыць партрэты знакамітых зямлякоў.

— Выстаўка раскажа пра творчасць Леаніда Шчамялёва — мастака з беларускім спадчынным кодам, які быў зшыфараваны ў яго душы і перанесены на палотно. Каб адказаць на пытанне, якая яна, Беларусь, неабавязкова аб’ездзіць усю краіну. Можна прагуляцца па Камсамольскай вуліцы і паглядзець працы майстра. Хтосці знойдзе адказ на гэта пытанне на беразе Мінскага мора, хтосці — на вулках вятрэятыя Валожына, а хтосці — у гаворачы пра сірэзіўныя сітны з пабудовы, што ператваряцца ў ванну, хірургічны стоў, калідор і да т.п.

Дзе ледзі рэзка адзінавоўнаюцца на сцяні прывітаюцца першыя — зусім большыя, настраі (спачатку — умар ды іронія, пасля атрыку — брэд-вядучы, візырных складках (у другой) на першы план выходзіць не леліка, а жывыя арысты, культурныя станавіцца фінальны маналог героя), злучным зусюм станавіцца атрыак. Дзеянне ў ім не перапыняецца, гэта запавольваецца, каб рухацца па кружэ; жыццё ідзе сваім чаромам, а герой у дамуках катаецца па падлозе.

Вельмі важна, што “марфінг”, як называлася тады ўжыванне падобных прэрацтараў, паказаны сюрпрыз менам не адразу ўсім бачнага абсалютна зла, а як нечаканы “пабочны эффект” залечвання душы, вынік дзювічкіна перанарупжвання, якое немагчыма сцішыць нічым іншым. Усё гэта адпавядае “нізурчун” гістарычнай праўдзе і морфіш і какаш спачатку лічыцца бяскураўным лекарам, і толькі потым стала зразумела, што ён гэтае спрэчнае заворванне нны нискулі і горад можаць урадзіць леліцы.

Пра гэтым расквідае смерць героя станавіцца не толькі перастырогай ўсім нам, але і адваротным бокам яго прашоўнага побытава. А яшчэ — вынікам абываючыся навокальных невпадкаў у фінале ўсе па жывы, складаны палыцы пісталетчым, “страўнішчым” лекара. Таму сцянаў лелікаваным, што нідзе не прапісаны ў гэтым, а ўзнікае ў галовах глядачоў, становіцца паучэньнем ўдзельніц медыкам, які ніколі актуальнае ў нашы дні.

Праект рэалізуецца Музеём гісторыі горада Мінска сумесна з камунікацыйнай кампаніяй GBS пры падтрымцы Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Кацярына ГЕРАСІМОВІЧ

Не адзін з маіх землякоў прызнаўся, што так і не знайшоў часу, каб наведаць музей у роднай Ветка. Ёсць такая хвароба: непрыняцце свайго. Маўляў, калі б у Луўр ці ў Прада, дык мы навывперадкі б беглі. А ў родных мясцінах... Ну чым яны нас здзівяць, качалкамі ды прасніцамі? Мне пашанцавала. Веткаўская рэдакцыя месцілася напэдалёк ад Веткаўскага музея. І працавалі там ад пачатку і мае сябры, і мае добрыя знаёмыя — мастакі, рэстаўратары, знаўцы ікон і старадрукаў. Так што бачыўся я з імі ці не штодня. Вабілі яны дасканалым веданнем радзімы. І гэтае веданне было агучана шолахам летапісных стасонак, залатым ззянем абразоў, тканай раскошай ручнікоў, казачным арнамантам стараверскіх ліштваў і аканіц. Вось гэтым усім Ветка мяне і разбэсціла. А музейшчыкі, лічы, выхавалі чарговага веткаўца, які звёз у Мінск веру ў сілу роднага ганку. І з таго часу, калі не бачу ў раённых музеях спецыялістаў адмысловых у дзеяннях і перакананых у словах, дык і за музеі тыя ўстановы не лічу. Балазе, у Беларусі такіх не так ужо і шмат.

Яўген ПАГІН

Клічаўскі краязнаўчы музей мяне калісьці таксама ўразаў. Раз і назаўжды. Напорам, любоўю і кампетэнтнасцю. Гэта ўсё, натуральна, ад кіраўніка ідзе. Ад Наталі Храмянковай, якая піша ў “К” рэдка, але метка. Да прыкладу, адна з апошніх нагодаў звязана з асобай Напалеона. Доўгі час краязнаўцы ды гісторыкі копілі ламалі: былі на Клічаўшчыне напалеонаўскія войскі ці не былі. Інакш кажучы, шукаць тут французскі клад ці лепей сілы не губляць? Дык воль апошнія дары музейных наведвальнікаў пераконваюць кладашукальнікаў не расслабляцца. Быў тут Напалеон, быў. Сведчаннем таму — гузікі ад французскіх мундзіраў ды грошы. Пра новыя музейныя паступленні Наталія Уздзеніраўна абяцала напісаць праз час больш падрабязней. А пакуль распавяла пра будучую выставу. Адкрыецца яна ў майскія дні, а ў экспазіцыі будуць прэзентавацца работы скульптара Анатоля Арцімовіча. Па словах Наталі Храмянковай, мастак пэўны час жыў і выхоўваўся на клічаўскай зямлі. У экспазіцыі прадстаўлены не толькі скульптурныя работы, але і графіка. Тэма вайны займае адно з вядучых месцаў у творчасці Анатоля Яфімавіча. Да слова, сын творцы Іван — адзін з аўтараў мемарыяльнага комплексу ў вёсцы Боркі Кіраўскага раёна (амаль дзве тысяч мірных жыхароў паселішча былі знішчаны фашыстамі ў чэрвені 1942 года).

Дырэктар **Клічаўскага** краязнаўчага музея Наталія Храмянкова яшчэ толькі піша тронутыя артыкул для “К”, а намеснік дырэктара **Веткаўскага** музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый Галіна Нячаева такі артыкул ужо напісала. Друкуецца ён на II старонцы нашай газеты.

Чарговая цудоўная ўстанова — Дом-музей Адама Міцкевіча ў **Навагрудку**. Тут сёння ладзіцца персанальная выстава Алены Панас

Кладашукальнікі, не расслабляцца!

ас — сябра Саюза рамеснікаў **Гродна**. Дзіўна, але яна піша акарэліло па воўне... Кажучы, колішні кіраўнік установы вялікі знаўца душы Адама Міцкевіча Мікола Гайба апышоў ад гаспадарчых спраў і застаўся ў музеі навуковым супрацоўнікам. Яму стала лягчэй. А мне — шкада.

Менавіта пра недапушчальнасць гэтага казалі 18 красавіка ў **Грынкаўскім** сектары культуры і вольнага часу, што ў **Свіслацкім** раёне. Тут, напісалі раённыя метадысты, адбылася клубная

сустрэча “Каб спадчына засталася”. Удзел у ёй бралі культурработнікі трох аграпрацоў: **Грынкаў, Вердмічаў і Вялікага Сяла**. “Сустрэча распачалася з экскурсіі ў **Музей культуры і народнай творчасці**, — паведамілі аўтары. — Тут сабраны **фатаграфіі і артыкулы, узнагароды і прадметы народнай творчасці, архіўныя дакументы і ўспаміны ветэранаў пра падзеі мінулых часоў і пра цудоўных людзей, якія стваралі культуру Свіслацчыны**”. Другая частка акцыі была складзена з музычных, гумарыстычных і танцавальных нумароў. Выступілі вачкальны гурт “Спадчына”, народны тэатр-студыя гульні “Карагод”.

Анонс. 22 мая **Гальшанскі** замак стане цэнтрам XII рэгіянальнага аднайменнага фестывалю. У праграме: тэатралізаваная дэя “**Легенды старога замка**”, рыцарскія баі, спаборніцтвы лучніцкаў, іншыя сярэднявечныя

забаўкі, а таксама — майстар-класы па ганчарстве і кавальстве.

У дадатак вышэйсказанаму Лена Александровіч піша: “**Пасля адкрыцця паўночнай вежы Гальшанскага замка можна набыць сувеніры ў відзі-цэнтры. Асартымент сувенірнай прадукцыі складаецца з гліняных посуду і дэкаратыўных талеркі з вывайта замка, саламяных лялькі і дамавікі (дакладней, відцы, — замкавікі?), дэкаратыўныя лаці і лазевыя кошыкі**”.

Вельмі прыемна, што чарговы ліст падпісала Людміла Кавалёва — загадчык аўтаклуба **Пружанскай** ра-

ённай цэнтралізаванай клубнай сістэмы. Распавядае шануюна Людміла Аляксееўна пра акцыю “**Маршрутамі памяці**”. Работнікі аўтаклуба разам з супрацоўнікамі Рудніцкага сельсавета, аўтаблбліятэкі, Пружанскага Палаца культуры, раённай арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў культуры, інфармацыі, спорту і турызму, Макроўскага сельвыканкама добраўпарадкавалі брацкую магілу воінаў-вызвольцаў у аграгарадку Руднікі.

Тры інфармацыі з **Бераставіцкага** раёна. Чарговая “мабільная” навіна. Канцэрт з дастаўкай на дом арганізавалі работнікі культуры аграгарадка **Макараўцы**. Пра вось такую канцэртную “віншавальную паштоўку” паведаміла культурганізатар аграгарадка Тацяна Славецкая.

Узорны тэатральны калектыў “Сонейка” з аграгарадка **Малая Бераставіца**

выступіў у **Вялікабэраставіцкай** сярэдняй школе. Такія выступленні — даўняя практыка. А спектаклі заўжды маюць элементы гульні ды інтэрактыву. Мастацкі кіраўнік калектыву — Любоў Валейка.

Да сяброў у госці скіраваліся ў Бераставіцкім раёне. Вынік спадабаўся ўсім. Таму музычны марафон так і назвалі — “**Да сяброў у госці**”. Творчыя калектывы Бераставіцкага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці ў абедзены перапынак наведвалі з невялікімі канцэртамі шэраг аграгарадкоў і вытворчых аб’ектаў. Аўтар двух апошніх лістоў — Святлана Ганчарова.

“У аграгарадку **Дайліды Гусёўскага** раёна, — піша вядучы метадыст па асноўных напрамках аддзела метадычнай работы Гусёўскага Цэнтра культуры і вольнага часу Вольга Аўдзевіч, — **прайшло брэндавае свята народнай творчасці “Повязь часоў”**. Гэта быў гімн нашаму фальклору, нашым традыцыйным

- На здымках:**
1 Свята народнай творчасці “Повязь часоў” у аг. Дайліды.
2 Персанальная выстава Алены Панас у Навагрудку.
3 У Мазалава праходзіць выстава вырабаў з лазы “Беларускі кошык” майстра Ніны Карпенка з в. Хайсы.
4 “Канцэрт з дастаўкай на дом” у аг. Макараўцы.
5 Акцыя “Маршрутамі памяці” па добраўпарадкаванні брацкай магілы у аг. Руднікі.
6 Сувенірная прадукцыя ў відзі-цэнтры Гальшанскага замка.

народным рамёствам. Цікава **мерпрыемства — дэфіе ў стылізаваных касцюмах з элементамі саломкі**”.

Ва **Уздзенскім** раённым Доме культуры адбыўся другі раённы фестываль самадзейных паэтаў-песеннікаў і кампазітараў “**Вянок**” (першы быў два гады таму). Пра гэта паведаміла аўтар ідэі і рэжысёр, загадчык аддзела Уздзенскага РДК Людміла Швірко. Мэта фестывалю — далучэнне да творчасці шматлікіх мясцовых талентаў як мага больш прафесійных музыкантаў, спевакоў, аранжыроўшчыкаў. У мерапрыемстве прынялі ўдзел паэты-песеннікі Віктар Сабалеўскі і Мікалай Старавераў, барды Ала Шыбоко, Вольга Боцкун-Чабатарова і Валеры Стасенка, кіраўнікі і іх гурты — **Юрый Рослік і “Кандраты”, Дмитрыў Буднік і ВІА “Діас”, Людміла Казей і “Зборная субота”**. **Прыемай нечаканасцю стала для ўсіх выступленне гасцей фестывалю “Лісаўцы” з вёскі Лісаўчына**

на. Шэсць хлопцаў і дзяўчына стварылі зурт у 1980-х пры Ліцвянскім СДК. Прайшло 35 гадоў... 6-гадовыя выканаўцы зноў узялі ў рукі інструменты і зайгралі. Ды як!" Дзеся гэтага сапраўды, Людміла Казіміраўна, варта працаваць!

Блок бібліятэчных цікавостак. У гарадской дзіцячай бібліятэцы імя Аляксандра Пушкіна горада Слонім адным з асноўных кірункаў дзейнасці лічаць краязнаўства. Тут плённа дзейнічае аматарскае аб'яднанне "Краяведыкі". Сёлета ўстанова запусціла анлайн-праект "Любі свой край, шануй сваю гісторыю". Чарговае пасяджэнне аб'яднання з гэтай нагоды называлася "Знакамітыя ўраджэнцы Слоніма ў свеце". Знакамітых, як распавядае загадчык установы Наталія Апанасік, сапраўды шмат. Сярод іх і маці Тёма Апацінера — Анжаліка Кастравіцкая з вёскі Кастравічы Слонімскага павета.

22 красавіка ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы працавала навукова-практычная канферэнцыя "VIII Лідскія краязнаўчыя чытанні" на тэму "Вайна і памяць: Старонкі гісторыі Лідскага краю", прымеркаваная да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Пра гэта паведамліла Кацярына Сандакова — бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы.

Чарговы ліст Кацярыны Станіславаўны — пра круглы стол "Дыялог аб гаюльным", падчас якога сустрэліся людзі з інваліднасцю і прадстаўнікі дзяржаўных структур. Разглядаліся пытанні сацыяльнай абароны і праблемы, з якімі сутыкаюцца людзі з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі.

Галоўны бібліятэкар Светлагорскай раённай бібліятэкі Валянціна Расошанка дзеліцца чарговым праектам установы і раённага аб'яднання БРСМ "Адкрыты мікрафон "Будзь з намі!" Летася агульным намаганнімі быў рэалізаваны праект па добраўпарадкаванні дзіцячай пляцоўкі ў Кастрычніцкім мікраёне горада. Сёлетняя акцыя разлічана таксама на малалёжную аўдыторыю і прадугледжвае арганізацыю дзяляговага пляцовак з удзелам ініцыятыўных асоб, якія распавядуць пра свае амбіцыйныя праекты і планы. Будзем спадзявацца, што такая супраца прынясе чакаемы плён.

Андрэй Стручанка піша пра сваю любімую вёску Мазалава, у сельскай бібліятэцы якой працуе выстава вырабаў з лазы майстра Ніны Карпенка з вёскі Хайсы. Называецца экспазіцыя "Беларускі кошчык".

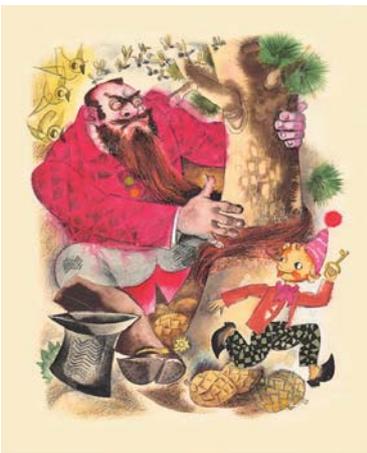
Пішыце і здзіўляйце!

Стурэнемся праз тыдзень.

K

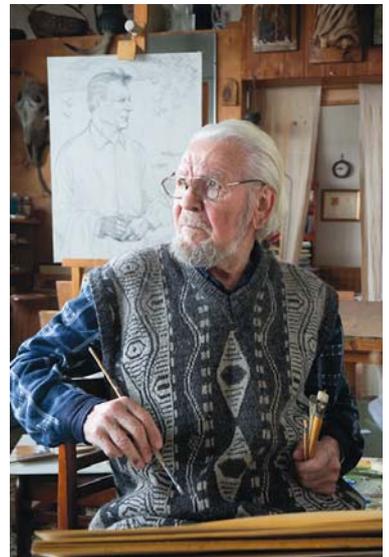
У выдавецтве "Беларусь" выйшла перавыданне казанчай аповесці Аляксея Талстога "Залаты ключык, або Прыгоды Бураціна" ў перакладзе на беларускую мову з акаварэльнымі малюнкамі народнага мастака Васіля Шارانговіча. А 28 красавіка ў краме "Акадэмікніга" адбылася прэзентацыя выдання, дзе можна было сустрэцца з мастаком, а таксама атрымаць яго аўтарскі аўтограф.

Драўляны чалавечак у паласатым каўпачку

Ілюстрацыям Васіля Шارانговіча да казкі "Залаты ключык" — паўстагоддзя

залірысты і вясёлы, калі нос бульбай — добразычлівы, калі з гарбінкай — з гонарам. А вусны? Калі тоўстыя — чалавек любіць добра паесці, тонкія — мае злосны характар. Ствараючы вобразы персанажаў, мастак заўжды ўлічвае гэтыя акалічнасці. Асабліва асяярожна трэба ставіцца да адмоўных персанажаў. Калі Карабаса-Барабаса паказаць у поўную моц яго характара, дзеці пачнуць яго баяцца, разлюбяць і саму кніжку. Таму нават пры злосным выразе твару, уздэр-

Васіль Шارانговіч.

хоўскага, які зрабіў чорна-белыя штрыхавыя малюнкі да кнігі. Так у ілюстрацыях з'явіўся драўляны хлопчык з доўгім носам нявызначанага ўзросту, якому няўтульна і нават страшна ў чорна-белым, калочым свеце, дзе вакол ашуканцы і бандыты.

Другім ілюстратарам казкі ў 1950 годзе стаў Амінадаў Канеўскі. І ў казанчым свеце "Залатога ключыка" вызірнула сонца — мастак выкарыстаў для ілюстравання тэхніку яркай калеравой акварэлі. Ды і сам Бураціна "памаладзеў" і пераапраўся ў драўлянага чаравіка, шарава-ры, карычневый жакет і вялікі белы капялюш з абавязковым пэндзілкам. Ён стаў па-дзіцячы вясёлым. У савецкі перыяд "Прыгоды Бураціна" выходзілі пераважна з ілюстрацыямі А.Канеўскага.

Яшчэ адным вядомым ілюстратарам (1956 год) быў мастак Леанід Уладзімірскі. Дарэчы, паласаты каўпачок гаюльнаму герою "Залатога ключыка" намалюваў чаравіка Л.Уладзімірскі. Яго героі ўжо больш падобныя да звычайных дзетак, чым лялек, і нават адмоўныя героі не здаюцца такімі злоснымі.

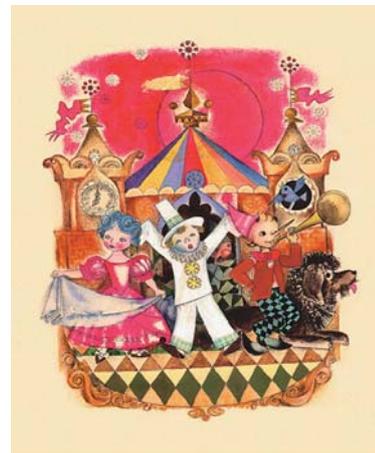
Вобраз вясёлага хлопчыка ў каўпачку прыжыўся і ў ілюстрацыях Васіля Шارانговіча. Беларускі мастак унёс у жыццярэаднае аблічча Бураціна рысы дзіцячага даверу, наўнасці і ў той жа час хітраватасці, гарэзлівасці. Зрабіў яго вобраз асабліва бліжнім і зразумелым.

Ілюстрацыі Васіля Шارانговіча поўныя дынамізму. Здаецца, што ў нейкі момант усе яго героі, як у кіно, затанчаць, забягаюць, заскочуць і сарвуцца са старонкі кнігі. Гэтае ўражанне дасягаецца не толькі выразнымі кампазіцыйнымі рашэннямі, але і эмацыянальнасцю ў перадачы вобразаў, густоўным і яркім колеравым рашэннем. Мастаку ўдалося знайсці ўласны стыль і накірунак у афармленні кнігі.

Нездармы Васіль Шارانговіч заўжды зазначаў: "Для мяне пры рабоце над кнігай найбольш цікавым з'яўляецца стварэнне вобразаў літаратурных герояў. Мая задача вырашаецца, безумоўна, не толькі праз партрэт, але праз сукупнасць выяўленчых сродкаў, якімі валодае мастак у кнізе. Тут важна ўсё — ад выбара сюжэта, святочнай колеравай гамы да гузікаў на куртачцы. І калі вобраз уладзецца, то пра такіх намалюваных персанажаў дзеці пішуць, што "яны, як жывыя".

Так і героі "Залатога ключыка" ў выкананні Васіля Шارانговіча — вось ужо 50 гадоў жывуць і радуюць некалькі пакаленняў сваімі незвычайнымі прыгодамі.

**Наталія ШАРАНГОВІЧ,
мастацтвазнаўца
Фота з архіва аўтара**

Ілюстрацыі ў выкананні знакамітага беларускага графіка маюць ужо вельмі працяглую гісторыю. Жывыя, непасрэдныя, кранальныя вобразы Бураціна, чарапахі Гарцілы, Карабаса і Дурамара, Мальвіны, П'еро, іса Артамона ды іншых былі прыдуманы ім ажно 50 гадоў таму — у 1971 годзе. Менавіта ў гэты час у выдавецтве "Беларусь" выйшла кніжка "Залаты ключык" з тэкстам казкі ў перакладзе на беларускую мову з 35-цю акаварэльнымі малюнкамі Васіля Шارانговіча. Кніжка імгненна разышлася, ды так хутка, што сам мастак нават не паспеў набыць некалькі экзэмпляраў і застаўся з адным, аўтарскім. І пры тым кніжку выпусцілі не малым тыражом — 50 тысяч! Дарэчы, Васіль Шارانговіч за гэта выданне неаднаразова станавіўся лаўрэатам рэспубліканскіх і міжнародных кніжных конкурсаў. За наступныя гады казка А.Талстога з ілюстрацыямі В.Шارانговіча шмат разоў перавыдавалася, у тым ліку на рускай мове, і велізарным тыражам.

Свой творчы шлях у кніжнай графіцы Васіль Шارانговіч пачынаў менавіта з кніжак для падлеткаў. Яшчэ ў студэнцкай гады ён ня мала зрабіў для афармлення беларускіх юнацкіх часопісаў, асабліва "Вясёлкі". Але найбольш значным стаў для яго вобраз драўлянага свавольніка Бураціна.

"Ілюстрацыі ў перакладзе азначае "наглядная выява". Письменник, які прыдумаву свой персанаж, выраза прадстаўляе яго характар, а вось знешняе аблічча — часцей за ўсё ў агульных рысах. Мастак жа павінен ведаць аб сваім героі ўсё: які яго знешні выгляд, як ён апранаецца, усміхаецца ці злешча. І гэтак жа выраза, згодна з задумай аўтара, яго намалюваць, каб і аўтар, і чытачы згадзіліся, што ён "трапляе" ў іх уяўленне", распавядае Васіль Шارانговіч.

Падчас працы над малюнкамі да казкі мастаку дапамагалі яго жыццёвыя назіранні і замалёўкі з прыроды, работа над ілюстрацыямі і вокладкамі дзіцячых часопісаў. Не варта забывацца, што ў маленькіх гледачоў часта складваюцца трывалыя ўяўленні аб узаемасувязі знешнасці і характара. Калі нос курносы — характар

Дні адзначэння най-
больш шанаванага
праваслаўнымі свята,
Велікодны тыдзень —
найлепшы час, каб
звярнуць увагу на
матэрыяльныя свед-
чанні духоўнай спад-
чыны нашых продкаў.
Доўгія стагоддзі
народныя майстры ў
розных кутках нашай
краіны выяўлялі сваю
пашану да найвышэй-
шых сіл, ствараючы
іканапісныя вобразы,
якія некалі проста
ужываліся для хат-
няй малітвы, а сёння
могучь багата распа-
весці аб светапоглядзе,
уяўленнях, ладзе
жыцця і нават побыце
ды знешнім выглядзе
беларусаў мінулага.
Нездарма ж на многіх
абразах, якія прына-
лежаць да беларускай
школы іканапісу, мож-
на пабачыць выявы
святых, так падобных
з твару да простых
сялян — такіх самых,
як стваральнікі гэтых
ікон ды іх суседзі.

Антон РУДАК

У Мінскай духоў-
най акадэміі 3
красавіка ад-
крылася выстава
“Нябёсная вярта Белару-
сі”, на якой можна паба-
чыць узоры беларускага
іканапісу XVIII — пачатку
XX стагоддзяў. Аснову экс-
пазіцыі складала калекцыя
абразоў, сабраная гісторы-
кам і музейзнаўцам Па-
ўлам Каралёвым у рамках
дзейнасці асветнага пра-
екта “Куфар старажытнасці”.
Сам калекцыянер і аўтар
ідэі падкрэслівае,
што месца для выставы аб-
ранае невыпадкова — яму,
як праваслаўнаму верніку,
хацелася, каб такая экс-
пазіцыя з’явілася менавіта
ў падобным месцы, пры
храме. Лакацыя спраўдзіла
ўражвае — падчас пер-
шай экскурсіі па выста-
ве літаральна за сцяной,
у суседнім памяшканні
храма, албываецца богас-
лужэнне — калекцыянер
распавядае пра тямніцы
старадаўняй абразоў пад
акампанемент літургічных
спеваў, што толькі ўзмац-
няе эффект ад пачутага і па-
бачанага.

ПАЛЕСКІЯ ВЫТОКІ

Павел Каралёў прызна-
ецца — яшчэ пару гадоў та-
му і падумаць не мог, што
будзе займацца збіраннем
абразоў, але з пэўнага ча-
су пачаў звяртаць увагу на
гэтыя сакральныя выявы,
якія, безумоўна, маюць
надзвычайную каштоў-
насць — перадусім не ма-
тэрыяльную, а духоўную і
культурную, з’яўляючыся
носьбітамі мноства ціка-
вай інфармацыі аб трады-
цыях і светапоглядзе на-
шых продкаў. Амаль усе
прадстаўленыя на выставе

Святы Мікалай.

якія працавалі ў Чачэрску,
упрыгожваючы мясцовыя
храмы, па запрашэнні гра-
фа Чарнышова, які вало-
даў мястэчкам у XVIII ста-
годдзі.

**РАФАЭЛЬ У
ВЯСКОВАЙ ХАЦЕ**

Усе прадстаўленыя на
выставе абразы можна на-
зваць уратаванымі. Яны
былі не толькі выкуплен-
ныя ў людзей, якія не мелі
ў іх патрэбы, але таксама
і атрыбутаваныя, у кож-
ным выпадку калекцыя-
нер імкнуўся высветліць,
з якой мясцовасці і ўскі
паходзіць ікона, хто ёй ва-
лодаў. Фізічны стан абра-
зоў звычайна быў незда-
вальняючы, многія працтыя
наскрозь шашалем — да-
валася праводзіць іх рэ-
стаўрацыю. Адна з ікон,
напрыклад, да рэстаўрацыі

былі ганы муж быў апраў-
даны і вернуты з высыл-
кі, адабраны маёнтак быў
вернуты з дзяржаўнага ва-
лодання гаспадарам, а іх
сын здолеў вярнуцца да-
дому з палону. Пасля гэтага
образ пачаў актыўна ўша-
ноўвацца вернікамі.

Парадокс палягае ў
тым, што ікона Маці Бо-
жай Трох Радасцяў вы-
глядае не зусім так, як
“Мадонна ў крэсле”. Але,
відаць, апошні сюжэт
атрымаў такое пашырэн-
не з той прычыны, што
мясцовыя іканапісцы не
заўжды мелі магчымасць
пераканацца, аб якой ме-
навіта італьянскай карціне
ідзе гаворка, а таму бралі
за ўзор твор Рафаэля, які
быў даволі растыражаваны
і вядомы па многіх папу-
лярных гравюрках.

ных нябёсных заступнікаў,
які апякуецца дзецьмі і
ўдовамі, вандроўнікамі, а
таксама тымі, хто патанае
і несправядліва асуджа-
нымі. Абраз Міколы Цу-
даворца, які паходзіць з
вёскі Іванаўка Гомельска-
га раёна, займае сваю не-
звычайную гісторыю ўжо
ў нашы дні. Паводле збе-
гу абставін, сродкі на яго
рэстаўрацыю знайшліся
акурат у дзень ушанавання
святога, а жанчына, якая іх
ахвяравала, зрабіла гэта ў
гонар свайго дзядулі, якога
таксама звалі Мікалаем.

Іншыя прадстаўле-
ныя на выставе іконы да-
зваляюць паглыбіцца ў
свет біблейнай сімволікі
і традыцыйных народ-
ных уяўленняў, звязаных
з вобразамі святых. Абраз
“Неапалімая купіна” з вы-

Сакральныя выявы старажытнасці

Святы Георгій Перамоганосец.

Святая Параскева.

Святая Параскева.

абразы, а іх тут можна па-
бачыць паўтара дзясяткі,
паходзяць з аднаго рэгі-
ёна — Усходняга Палесся,
з беларуска-ўкраінскага
памежжа. Толькі адна
ікона — з-пад Кобрына, і
яшчэ адна — з-пад Тала-
чына.

Натуральна, што з гэ-
тай прычыны большасць
абразоў маюць падобныя
рысы і асаблівасці, улас-
цівыя менавіта для ўсход-
непалескага іканапісу —
напрыклад, характэрны
кветкавы арнамент. Ар-
эал распаўсюджання пад-
обных абразоў распасці-
раецца абалп дзяржаўнай
мяжы, таму іх цяжка ад-
несці да культурнай спад-
чыны толькі аднаго з двух
народаў — беларускія да-
следчыкі могуць называць
гэтыя іконы гомельскімі,
але ўкраінскія калегі з гэ-
кім жа правам маюць усе
падставы акрэсліваць іх як
чарнігаўскія.

Можна звярнуць увагу,
што сюжэты прадстаўле-
ных абразоў і выяўленыя
на іх святых часам паўта-
раюцца, утвараючы пары:
так, на выставе можна па-

бачыць па дзве выявы свя-
тых Мікалая, Параскевы,
Георгія Перамоганосца.
Прытым абразы гэтыя не
ідэнтычныя, выявы свя-
тых адрозніваюцца паста-
вамі і пэўнымі дэталямі.
Гэта сведчыць аб тым, што
пісаліся яны не паводле
аднаго ўзору, а, хутчэй за
ўсё, і ў розных мясцовас-
цях, рознымі майстрамі.
Вызначэнне канкрэтных
мясцін паходжання аб-
разоў, дзе менавіта была
створаная кожная з сакра-
льных выяў — пакуль пы-
танне адкрытае.

Тым не менш, айчын-
ным мастацтвазнаўцам,
напрыклад, вядомай ў гэ-
тым рэгіёне вёска Бабічы ў
Чачэрскаму раёне, дзе існа-
вала свая школа іканапісу.
Для абразоў, створаных
тамтэйшымі майстрамі,
акрамя ўласна народнай
архаічнай манеры пісьма,
характэрны ўплыў май-
строў эпохі Адрэаджэння і
барока. Бо ўзорама для іх
з’яўляліся гравюры, вы-
рабленыя паводле твораў
заходнеўрапейскіх жы-
вапісцаў, а таксама рабо-
ты італьянскіх майстроў,

ўвогуле захоўвалася падзе-
ленай на чатыры асобныя
Георгія Перамоганосца.
Прытым абразы гэтыя не
ідэнтычныя, выявы свя-
тых адрозніваюцца паста-
вамі і пэўнымі дэталямі.
Гэта сведчыць аб тым, што
пісаліся яны не паводле
аднаго ўзору, а, хутчэй за
ўсё, і ў розных мясцовас-
цях, рознымі майстрамі.
Вызначэнне канкрэтных
мясцін паходжання аб-
разоў, дзе менавіта была
створаная кожная з сакра-
льных выяў — пакуль пы-
танне адкрытае.

Звяртае на сабе ўвагу
образ, на якім выяўленыя
Маці Божая і маленькі
Ісус ды Іаан Хрысціцель —
гэта, фактычна, копія кар-
ціны Рафаэля “Мадонна ў
крэсле”, створанай яшчэ ў
XVI стагоддзі. Такі сюжэт
масава запавычалі ў XIX
стагоддзі мясцовыя май-
стры. Папулярнасць гэтай
выявы тлумачылася тым,
што ў адну з маскоўскіх
цэркваў у XVIII стагоддзі
невядомы італьянскі жы-
вапісец прывёз ікону са
свайго радзімы.

Абраз захоўваўся ў хра-
ме сорак гадоў, пасля чаго
раптам займае славу цу-
даворца і атрымаў на-
зва Маці Божай Трох Ра-
дасцяў. Паводле падання,
пэўная заможная жанчы-
на, молячыся перад гэтай
іконай, атрымала спры-
янне ў трох справах — яе

Можна пабачыць на
выставе і надзвычай рэдка
некананічны абраз — вы-
яву Бога-Айца, альбо Са-
ваофа. Першапачаткова,
у адпаведнасці з хрысці-
янскімі догмамі, лічылася
непажаданым выяўляць
гэтую іпастась Святой
Тройцы ў чалавечым аб-
ліччы. Але з часам у мяс-
цовай беларускай трады-
цыі гэтую забарону пачалі
абыходзіць, і нават сёння
дзе-нідзе ў храмах можна
пабачыць абразы, на якіх
Бог-Айцец выяўлены ў
выглядзе сівабародага ста-
рога.

Рэшта ікон паказвае
даволі звыклія сюжэты і
святых, традыцыйна най-
больш папулярных у Бе-
ларусі, але кожны абраз
вылучаецца сваёй адмет-
най гісторыяй. Мікалай
Цудаворац лічыцца ад-
ным з найбольш шанаван-

явай Божай Маці — свед-
чанне пра старазапаветны
сюжэт аб з’яўленні праро-
ку Маісею на гары Сінай
куста, які гарэў, але не зга-
раў. Хрысціянскія багас-
лужыя інтэрпрэтавалі гэты
апавед як алегорыю Ба-
гародзіцы, якая нарадзіла
Хрыста, застаючыся безза-
ганнай.

Абразы святой Пара-
скевы сведчаць аб папу-
лярнасці гэтай святой
заступніцы жанчын і шлю-
баў, імя якой асацыявала-
ся з ушанаваннем крыжо-
вых пакут Хрыста — бо імя
Параскева ў перакладзе
з грэцкай мовы значыць
“пятніца”. Надзвычайнай
папулярнасцю карыста-
лася таксама абразы з вы-
явай Георгія Перамога-
носца, альбо, як яго яшчэ
называлі ў народзе, Юрыя.
Гэтыя святы, які жыў у III
стагоддзі, найбольш вядо-

мы дзякуючы легендзе аб ягонай перамозе над цмокам — таму і паказваецца іканапісцамі ў выглядзе ўзброенага рыцара на кані, які працінае дзідай пачвару, што лічыцца ўвасабленнем д'ябла.

Адной з апошніх вярнулася з рэстаўрацыі ікона Багародзіцы з Хрыстом, якая датуецца XVIII стагоддзем і паходзіць з Заходняга Палесся. Яна была адшуканая пад Кобрынам у вясковай хаце, прыбывай да сцяны так, што выявы не было бачна. Вярнуць гэты абраз ў публічную прастору было тым больш важна, што раней ён, відавочна, не быў хатнім, а змяшчаўся ў храме.

СВЕТ РУКАТВОРНАГА ХАРАКТАВА

Акрамя абразоў, на выставе можна пабачыць і іншыя прадметы традыцыйнага побыту беларусаў, уратаваныя ад забыцця. Так, Студзёнцак этнаграфічнае таварыства прадаставіла для экспазіцыі калекцыю ручнікоў, адшуканых падчас экспедыцый у розных рэгіёнах Беларусі. Ручнікі, як гэта традыцыйна было прынята, упрыгожвалі прадстаўлення на выставе выявы святых.

Некаторыя з абразоў змешчаны ў экспазіцыі ў масіўных разьбяных ліштках — такім чынам, што святых, выяўленыя на іконах, бачым паглядаючы на сузіральніку з вокнаў сялянскай хаты, што дае іх вобразам прастасці і блізкасці да гледача. Гэтыя лішткі таксама маюць сваю адметную гісторыю — яны былі прывезеныя з Гомеля, дзе гаспадары не мелі ў іх патрэбы, зняўшы з вокнаў падчас рамонту.

Зрэшты, Гомельшчына наогул славіцца сваімі выдатнымі ўзорамі народнай драўлянай архітэктуры і разьбянога дэкору. Адметна, што ў гэтым выпадку выдана імя майстра, які выяваў лішткі. Гэта Піліп Фядотавіч Чугай, колішні фронтавік, які скончыў вайну ў Берліне, меў бацьку ўзнагароджанага, а пасля вайны ў Гомелі, на мяжы 1940 — 1950-х гадоў, упрыгожыў такім чынам свой дом.

Абразы, ручнікі, лішткі — ува ўсіх гэтых некалькіх звыклых, а сёння такіх адметных артэфактах мінуўшчыны выявілася надзвычайная творчая энергія нашых продкаў, якія інжуніралі ўпрыгожыць свой побыт, і такім чынам здолелі данесці да нас праз творы мастацтва неацэнныя звесткі аб багатым свеце сваіх уяўленняў і перажыванняў. Тым больш важна сёння зберагчы гэтыя каштоўныя артэфакты ад знішчэння, разбурэння часам і абьякавасці.

Лёс у 300 гадоў

Гаворка пра новую выставу з праекта “Галасы страчаных вёсак”. 58 населеных пунктаў, якія зніклі ў выніку Чарнобыльскай аварыі з карты Веткаўскага раёна... У іх ліку — стараабрадчая слабада Папсуеўка. Адна з першых веткаўскіх.

СИЛА РАДАСЦІ

Якая мэта ў выставы, прысвечанай страчанай вёсцы? Мемарыял? Сведчанні аб агнявых “крышчэннях” XVIII стагоддзя, “запчатанне” храмаў у XIX стагоддзі, іх разбурэнне ў 1930-я і страты “расейвання” ў 1986 — 1991 гадах?

Усё так, і мы знайшлі сведчанні і сведкаў, дакументы і чалавечыя ўзрушаныя нататкі на старонках старадаўніх кніг... Але — яны, нашы продкі, мелі сілу і здольнасць да “радавання”, радасці. Валодалі спосабамі перадаваць гэтую жыццёва-радавальную моц праз разбуральную стыхію на зломках культур і праз пакаленні.

Словам, не разгубленае спачуванне, а Спадчына. І ім ёсць што сказаць нам. Дзеля гэтага існуюць “механізмы”, што пераадольваюць небывіцце. Гэта і ёсць з’ява, якая завецца Культурой.

Вось так і вылучылася ідэя экспазіцыі: праз немоту небывіцця і маўчанне часу — прарыву прыгажосці — як тэкст, ці, як кажуць дыялер, Пасланне ў наш сусвет.

Дзеля гэтага павінны былі сабрацца разам артэфакты, помнікі культуры, што паходзяць з гэтай адной вёскі. Як? З адной? І што там магло быць альбо застацца? І хто б мог падумаць, што ў нейкай Папсуеўцы магло быць такое!

АД ПРАЛОГА ДА ЭПІЛОГА

Для гэтага сабралі ўсё, што знаходзілі ў экспедыцыйных рэстаўравалі ды нанова расшыфроўвалі, атрыбутовалі, і зводзілі ў адну прастору — экспазіцыі. Так альбо інакш, сабраліся разам рэчы, якія былі выратаваны, знойдзены і набыты намі ў розныя часы — падчас шматпадовага дыялогу з гэтай культурай і яе эпілога.

Артэфакты прыйшлі, як асобы колішняга “папсуеўскага грамадства”, каб парамаўляць аб былым і каб угледзецца адзін у аднаго — нечакана пазнаючы “сваіх”. І нам адкрылася невядомае. Да той пары мы “размаўлялі” з кожнай знойдзенай рэччу паасобку. Але рэч — і “речь”, “маўленне” — аднаго каранно. Зараз яны сабраліся разам — і адчулі сваю моц і агульны настрой, яны мелі што сказаць нам!

Вось некалькі “падслуханых размоў” артэфактаў з выстаўкі і праекта “Галасы страчаных вёсак. Папсуеўка”.

“УСПЕННЕ”: ЛЁС “СВЯТЛА”

У экспедыцыі ездзілі тады з Фёдарам Рыгоравічам Шкляравым на ягоным “Масквічы”, бо машыны ў музеяў яшчэ не было. Вучыліся апісваць іконы “на памяць”, таму што старыя людзі баяліся, калі бачылі нашы шпыткі: “Апісваць — значыць, забіраць будучы!” Ад таго часу і захаваўся нашы экспедыцыйныя матэрыялы. У іх — і гісторыя знаёмства з “Успеннем”. Першае знаёмства прыпадае на 1980-я.

Дзённікавыя запісы 1990 года напоўненыя трывогай маючых адбыцца ад’ездзі жыхароў — вёска высылаецца. “Успення” не атрымалася ўбачыць, яно ўжо пакінула Папсуеўку.

У наступны раз мы сустрэліся з ёй ў 1993 годзе. Калі адна з пажылых жанчын, пераселеных з Папсуеўкі, прапанавала паглядзець іконы, мы не думалі, што гэта тая самая, з дома, дзе маліліся. Убачанае прымусліла машней забіцца сэрца.

Веткаўская слабада XVII стагоддзя. Папсуеўка і яе іконы

Але ў якім стане былі “перасяленцы”? Гаспадыня іх ужо памерла, і творы нагадвалі сірот — у прасторным, але чужым доме яны ціснуліся па сценах розных памяшканняў. Здавалася, абразы хочучь сабрацца зноў у сваё абпаленае і цеснае кола-іканастас... Праз некалькі гадоў згарэла і сама старажытная слабада... Праз некалькі гадоў. Вось дзённікавы запіс: “За “Успенне” ўзліся мініскія рэстаўратары. У новай экспазіцыі, адкрытай у музеі ў 2002 годзе, абраз стаў адной са знакавых з’яў. Цяжка было ўявіць, што помнік, які прадстаўляе пудоўны жывапіс мясцовых майстроў канца XVIII стагоддзя, абпаленае і зафарбаванае охрай ікона — адно і тое ж! Рэстаўраваў яе мастак А. В. Тарасік. Як удзячны мы майстру, які адкрыў і вярнуў абраз!”

ЯК ВУЧЫЎ ФЕАФАН

“Успенне”. Дошка, павалака, ляўкас, тэмпера, сусальнае і творае золата. 76,7х66х2,3 см. Вёска Папсуеўка, Веткаўскі раён.

Фігура Марыі поўная спакою і нагадвае ладзю, гатовую адплысці ў вечнасць, ледзь расступіцца апосталы, якія сышліся разам. Хрыстос прымае

Ікона “Сафія Прамудрасць Божая” XIX стагоддзе.

душу Багародзіцы ў выглядзе немаўля. Кароткі “ізвод” “Успення” пераносіць падзеі ў Бэглеўскім доме Іаана Багаслова, якому Хрыстос даручыў клопат пра сваю маці. Псіхалагічная і містычная лінія развіцця вобраза ўзыходзіць да вялікага іканапісца Феафана Грэка.

...Прыбрамае сярод высокай крапівы, якая засланіла калісці вятлівых уваходаў ў дамы адселенай Папсуеўкі. Брамкі былі адчыненыя насцеж — як робяць і дагэтуль пры нябожчыку ў доме. Мноства — тысячы чырвонакрылых матылькоў-крапіўніц — матылія над гэтай страшнай цішай. Яны паднімаліся да разьбяных лішткаў, і вышэй, да самых стрэл-абярэгаў на вільчыках кінутых дамоў. Яны біліся ў сляпое шкло акенцаў. Пазей і ў іншай вёсцы мы запісалі наверх аб матылях-душках... І ўспомнілі тых — сярод сталага і бязплоднага лета, ірзальна пераканаўчага.

Ацалелыя абразы, сыходзячыся ў іканастас, бераглі тых, хто сышоўся перад імі. Абразы былі падобныя да хору саміх людзей, якія маліліся — з Волгі і Выга, з абодвух Ноўгарадаў і Масквы, з Дона і Дняпра. Больш за дваццаць губерняў вялікай, Малой і Белай Русі даведваліся пра шлях на Ветку і ў Старадубскія слабоды, звыш ста гарадоў пакінулі тут свае паметкі — ад старонкаў старажытных кніг да пратаколаў допытаў і прысудаў, якімі асабліва

Фрагмент іконы “Сабор архангела Міхаіла” XVIII стагоддзе. Паходзяць з в. Папсуеўка.

пазначана першая палова XVIII стагоддзя.

На выставе ўдалося сабраць некаторыя чынавыя іконы з Папсуеўскага іканастаса. Ён, мяркуючы па “Вопісу маёмасці царквы” 1929 года, быў чатырох’ярусным. Мы зрабілі двухметровую мадэль — каб уявіць сабе маштаб. Усе іконы адрэстаўравалі супрацоўнікі музея.

САФІЯ ПРАМУДРАСЦЬ БОЖАЯ.

Веткаўская школа. Пачатак XIX стагоддзя(?). Дошка, павалака, ляўкас, тэмпера, сусальнае і творае золата. 53х44,5х3 см. Вёска Папсуеўка, Веткаўскі раён.

Гэта таксама нябесная, касмалагічная іканаграфія. Можна дзвігнуць, што такія іконы заказвалі ў Папсуеўцы для хатніх іканастасаў.

Вобраз Сафіі Прамудрасці Божай прасякае і нітуе веткаўскую духоўную культуру. Гэтая “наўгародская іканаграфія” мае асаблівасці, пакуль нідзе больш не выяўленыя.

Каларыт — лаканічны, касмічны колеры — крышталева чыстыя: шынобра — лазурь — золата... Агонь — неба — зямное і Боскае — з іх складаецца архетып “Прамудрасці”.

Агнятварная дзевя-Сафія — архетыпічны вобраз духоўнага поляма. Але ўвесь хор нябесных істот патаняе ў аблоках Новага часу. Такі вобраз дыялог.

САБОР АРХАНГЕЛА МІХАІЛА.

Веткаўская школа. Першая палова XIX стагоддзя. Дошка, павалака, ляўкас, тэмпера, сусальнае і творае золата. 52,7х45,3х2,8 см. Вёска Папсуеўка, Веткаўскі раён.

Заснаваная на хрысціянскім тлумачэнні старазапаветнага праорчтва Езэкііля, іканаграфія трактуе бачанне Бога ў асяроддзі нябесных сіл як вестку аб будучым нараджэнні Хрыста. Хмарны трон змяшчае выявы вогненнах херувімаў. Форма аблокаў — вынік іканапіснай апрацоўкі натуралістычных і разам з тым, рамантычных аблокаў ракако. Графічная “раздзелка” ператварае сінія, дымчастыя, белыя аблокі ў метафару кветак, якія распусціліся ў небе. Спас-Эмануіл змешчаны ў прамяністую авальную славу (беларускі ўплыў). Стрымана пальмяны каларыт народнак многімі крыніцамі, ад архаічных (роля чырвонага ў народнай культуры) да найноўшых (пунсовы — колер ранняга класіцызму).

НАВУЧЫЦЦА РАДАСЦІ

А якое дачыненне да адчування наша-свайго ўласнага часу маюць гэтыя “вясковыя” творы?

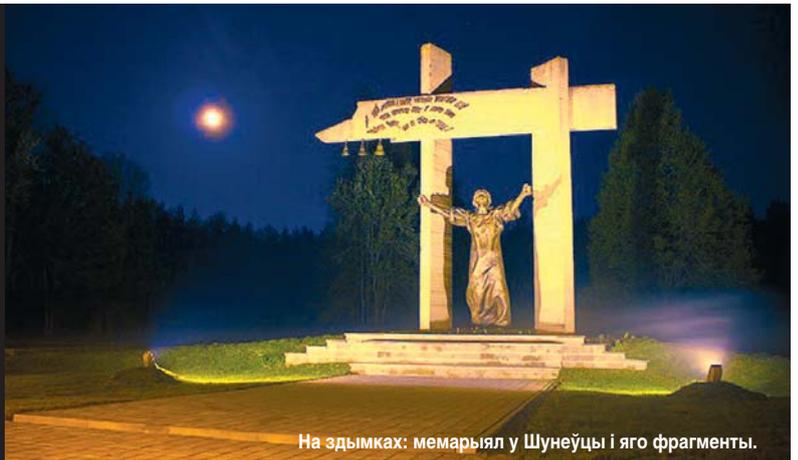
Пазнайце сябе — як творцаў і касмалагічных жыхароў Зямлі. Здаецца, гэта патэтычная фраза. Але кожны Твор вяртае вымаўляе гэтую прастую ісціну — і краз табе, мне, яму... Кожнае тварэнне невядомага майстроў усьля і гучна кажа: “Навучыцеся радасці, што выпраменьваецца з першаацка каларыту. Навучыцеся пайдноўваць парадаксальнае — Старое і Новае — у кожным з іх наша багаче. Захапіцеся таймай майстэрства...” І насамарку, іканапіс — сярод чыстых крыніц авангарда — і ўсе ўлюбёныя намі мастакі пачатку XX стагоддзя аб гэтым ведалі.

Яшчэ? Адчуце спачуванне і роднасць, і еднасць... Так вучылі гэтыя псіхалагічныя творы — простыя жыхароў Папсуеўкі — зніклі кропкі на карце свету.

Галіна НЯЧАЕВА,
намеснік дырэктара Веткаўскага музея
стараабрадства і беларускіх традыцый імя
Фёдара Шклярава па навуковай дзейнасці

У мінулых нумарах “К” мы расказалі пра стварэння беларускімі скульптарамі і архітэктарамі мемарыялы ля гарадскога пасёлка Ушачы, у вёсках Хатынь, Доры і Чырвоны Бераг, пра помнікі ў Светлагорску і Магілёве, пра мемарыяльныя знакі ў Германіі (на месцы былых фашысцкіх канцлагераў “Равенсбрук” і “Заксенхаўзен”). Усе гэтыя памятныя аб’екты вельмі розныя. Розныя па вобразна-выяўленчай структуры, архітэктурна-пластычнай канцэпцыі і эмацыяльнай напружанасці. Але ў іх — адзін агульны карань: нацыянальна-гістарычны і маральны. Гэта Памяць. Святая і незабыўная. Памяць пра тыя гераічныя і трагічныя старонкі Другой сусветнай вайны, у якой Беларусь цаной незлічонах ахвяр адстаяла сваю свабоду і незалежнасць.

Сёння мы раскажам яшчэ пра адзін мемарыяльны ансамбль — “Праклён фашызму” — на месцы спаленай вёскі Шунеўка Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці. Цяжка сабе ўявіць, але толькі ў адным Докшыцкім краі ў гады нямецкай акупацыі загінула больш за 20 тысяч чалавек, пры гэтым летам 1943 года цалкам спалена 97 вёсак, а тры з іх — Шунеўка, Залатухі і Азарцы — разам з хажарамі.

На здымках: мемарыял у Шунеўцы і яго фрагменты.

Адчайны крык,

■ ■ ■

...Да пачатку Другой сусветнай вайны Шунеўка была прыгранічнай вёскай і ўваходзіла ў склад даваеннага Бягомльскага раёна Мінскай вобласці. Амаль побач праходзіла дзяржаўная мяжа з Польшчай. Дорога на Бягомль у той час ішла на суседнюю Дабрунь непасрэдна праз Шунеўку, у якой было 28 сядзіб. Жылі мірна, аралі зямлю, вырошчвалі хлеб, агародніну, бульбу, займаліся пчальніцтвам, гадавалі дзяцей, увосень, пасля паспяховага заканчэння летніх работ, гулялі вяселі. Вайна ўсё разбурыла. І Шунеўка, як і сотні яе беларускіх “сясцёр”, знікла ў вогненным полымі.

Здаецца, у 60-я гады на гэтым месцы з’явіўся першы сціплы абеліск — камень з крыжам — у памяць пра загінуўшых аднавяскоўцаў, узведзены па ініцыятыўе кіраўніцтва мясцовага калгаса “Іскра”. З цягам часу было прынята дзяржаўнае рашэнне на месцы спаленай Шунеўкі збудавань сапраўднага мемарыяла. Ён быў урачыста адкрыты 3 ліпеня 1983 года.

■ ■ ■

...А сорак гадоў таму з дня адкрыцця, 15 мая 1943 года, жадліва вядомы брыгадэнфюрэр СС і паліцэйскі Курт фон Готберг, той самы кат, які ў верасні таго ж года замяніў на пасту генеральнага камісара Беларусі — забітага патрыётам Вільгельма Кубэ, падпісаў загад аб правядзенні супраць партызанскай карнай аперацыі “Котбус” на тэрыторыі пяці раёнаў Віцебшчыны, уключаючы Бягомльскі і Лагойскі. Непасрэдна тут актыўна дзейнічала партызанская

брыгада “Жалызняк” пад кіраўніцтвам камандзіра Івана Ціткова і камісара Сцяпана Манковіча (пазней яны сталі Героямі Савецкага Саюза). Намаганнямі гэтай брыгады была створана Барысаўска-Бягомльская партызанская зона як дзеючы ўчастак партызанскага фронту. Таму немцы не аднойчы спрабавалі моцнымі сіламі ліквідаваць гэтую зону. Але тое ў іх ніякім чынам не атрымлівалася. Асабліва яны азверэлі, калі ў лютым 1943 года народныя месціцы разграмілі ў Докшыцах буйны гарнізон ворага. Тыя партызаны, што

ступленне на дыслакацыю партызанскіх атрадаў, у тым ліку ў раёне Шунеўкі, Нябышына і Шнітак. Баі з карнікамі ішлі цэлы тыдзень, пасля чаго лясным байцам усё ж прыйшлося адысці ў балота каля возера Палік: толькі там можна было выратавацца. Аднак і адсюль невялікімі маневранымі групамі народныя месціцы па ночах заходзілі ў тыл ворага і наносілі яму значную шкоду.

З данясення брыгады “Жалызняк”: “20 мая 1943 года. На мінах 3-га атрада ў вёсцы Шунеўка ўзарвалася аўтамашына праціўніка з жывой сілай. Знішчана і паранена 7 чалавек”. На першы погляд, нічога асаблівага. Закладзеныя міны — звычайная справа. Аднак менавіта

гэта стала падставой для варварскага знішчэння мірных вясцоўцаў з Шунеўкі. Прынамсі так казалі ўсе сведкі з бліжэйшых вёсак, якіх потым выпыталі. Так, у гэтым выпадку пасля няўдалай акцыі “па ліквідацыі лясных бандытаў” фашысты прымянілі ўпадабаны метал калектыўнай адказнасці і пераклалі ўсю віну на хажароў вёсак Шунеўка і Дабрунь. Партызан яны не знайшлі, і, як апошнія нелюдзі, вымесцілі ўсю сваю злобу на безабаронных жанчынах, дзесяці і старых. Гэта адбылося на світанку 22 мая 1943 года ў 700-ты дзень Вялікай Айчыннай вайны. Дзень, які стаў для шунеўцаў апошнім у іх зымным жыцці. Успомнілася: роўна два месяцы да таго, 22 сакавіка 1943-га, пад-

обная трагедыя адбылася ў Хатыні...

Калі фашысты пакінулі вёску, з лесу вярнуліся людзі. У Шунеўцы нічога жывога не ацалела: у згарэлай пуні — толькі попел і чалавечыя абпаленыя косткі. Ну а тое, што засталася ў разбураным гранатамі калодзежы — словамі не апісаць: скуртыны дзіцячыя целы... Астанкі вясцоўцаў акуратна сабралі і на посілках панеслі на мясцовыя могілкі каля старога дарогі на Дабрунь. Там у агульнай магіле ўсіх і пахавалі...

А што тычыцца вёскі Азарцы Докшыцкага раёна, дык трагічны лёс Шунеўкі яе спасціг 12

жніўня таго ж года. Фашысцкія каты загубілі тут 27 хажароў, чатырох з іх кінулі жывымі ў агонь, а вёску спалілі. Падставой для карнікаў паслужыла знойдзеная міна, зарытая партызанамі на дарозе непалалёку ад вёскі. У канцы 70-х на месцы забойства людзей усталяваны помнік — скульптурная кампазіцыя: маці, якая моцна прыціскае да сябе хлопчыка.

■ ■ ■

...Вось ужо шмат гадоў я праязджаю праз Шунеўку па дарозе з Мінска ў Браслаў і — калі вяртаюся назад, амаль заўсёды спыняюся ля мемарыяла.

тады загінулі ў баі, былі потым пахаваныя ў брацкай магіле ў Докшыцах, на плошчы Героя Савецкага Саюза лётчыка Івана Палявога разам з байцамі 306-й стралковай дывізіі 43-й арміі. У 1961 годзе тут быў пастаўлены помнік — скульптура воіна.

■ ■ ■

...Нечакана 17 мая 1943-га фашысты пачалі рашучае генеральнае на-

Калі няма наведвальнікаў-турыстаў, а ты адзін, у душы ўнікае нейкае трывожнае пачуццё пранізлівай горыччы ад незамальных людскіх страт. За што, за якія грахі і чаму такое зверства магло здарыцца ў наш, здавалася б, ужо цывілізаваны і звышкультурны XX век? У маёй галаве і зараз адказу на гэтае пытанне няма...

Часам мяне тут сустракае звонкая цішыня ў зялёным росквіце мая; часам, таксама ў цішыні, — летні цёплы дожджык, а па восені, — журботна-барвовае кляновае

...Разам з аўтарамі гэтага помніка — народным мастаком БССР, скульптарам Анатолемам Анікейчыкам і архітэктарамі Юрыем Градавым і Леанідам Левіным я ўпершыню пабываў тут прыкладна за два тыдні да адкрыцця мемарыяла. Быў месяц чэрвень 1983 года. Паліла сонца. Якраз завяршалася ўстаноўка цэнтральнага манумента — пяціметровой фігуры Жанчыны-маці ў праёме стылізаваных варот вышынёй каля 12 метраў. Яе рукі высока ўзняты ў праклёне фашысцкім ка-

трэці расколаты — сімвал таго, што кожны трэці жыхар Докшыцкага раёна загінуў у час вайны. На перакладзіне, побач са званамі, высечаны верш Рыгора Барадуліна: “Як маці, заклінаю і маю — // Наступных пакаленняў дзеці, // Сейце // Бясмерця зерне ў вечную раллю! // Праклён вайне, // Што сее смерць на свеце!”

Непадалёк ад цэнтральнага манумента — бетонны зруб сімвалічнага калодзежа, у які каты жывымі кідалі маленькіх дзяцей і ўзрывалі граната-

хмурныя камні-валуны, прывезеныя з докшыцкіх палёў.

На месцы былых сялянскіх хат размешчаны 22 мемарыяльных знамянак-падмурка. Над фундаментам кожнай хаты завісае ганак з белага бетону з трыма прыступкамі, над якім ўстаноўлены бронзавыя факел з імем былога гаспадара. Балюча становіцца, калі думаеш, што больш ніколі ганак не зарыпіць пад нагамі жывым драўляным скрыпам і па ім не палымуцца ў свой прыстанак дамачадцы. І

...Вось такая яна, спячылёная і ўжо не адроджаная Шунеўка, яшчэ адна родная сястра Хатыні, якая назаўжды засталася ў нашай гістарычнай памяці. Можна ўспомніць і іншых яе “сясцёр па няшчасці”: гэта спаленая дашчэнтэ беларускія вёскі Дальва, Усакіна, Драмлёва, Літавец, Боркі, Ала і яшчэ сотні такіх жа ахвяр. Падобны лёс здарыўся і ў нашых расійскіх суседзях і сяброў — спаленыя вёскі Хацунь — Бранскай, Красуха — Пскоўскай вобласці, Вялікае Зарэчча пад Ленінградам, Ксты ў Пе-

і Здрадніцтва... Так, мемарыял — гэта рэха болю ў вечным камні і вечнай бронзе, але самае галоўнае, каб мы ў гэтай “вечнасці” беражліва і клапаціліва захоўвалі памяць пра тое, за што нашы дзяды і бацькі аддавалі сваё жыццё. І тады не будзе тых трагедый, пра якія мы гаворым сёння.

Тое, што здарылася з беларускім народам у гады Вялікай Айчыннай, гэта, безумоўна, адна з самых трагічных і разам з тым гераічных старонак у біяграфіі нашай краіны. Так, генацыд — ірацы-

узняты да нябёсаў

Знак бяды — вёска Шунеўка

і бяззавае лісце, якое афарбавала ўсю пляцоўку перад уваходам на тэрыторыю мемарыяла. І гэтая барва — нібы полымя таго жажлівага ранку. І такое адчуванне, нібыта на усёй зямлі наступіла хвіліна маўчання, асабліва калі гэтую цішыню кожныя 10 хвілін парушаюць удары званоў, нагадваючы нам праз інфармацыйны тэкст на бетоннай браме пра тое, як на досвітку 22 мая 1943-га фашысцы вывралі акружылі вёску Шунеўка, пазганялі яе жыхароў у пуню і жывымі іх спалілі.

там, якія дашчэнтэ вынішчылі мірную жывую вёсачку. Цяжка паверыцца, але калі я ўбачыў гэтую бронзавую Жанчыну, літаральна наыве пачуў яе распачны, адчайны крык, накіраваны да нябёсаў! Так, было такое дзіўнае адчуванне... Хаця я раней бачыў метравую мадэль гэтай фігуры ў гліне ў майстэрні Анікейчыка, але тады яна на мяне не зрабіла такога грандыёзнага ўражання...

На абламаным канцы гарызантальнай перакладзіны варот прымацаваны тры званы, прывезеныя са спаленых цэркваў. Два з іх звоняць,

мі. Настаўніца Ніна Рудкоўская, якая спрабавала іх выратаваць, зазнала тую ж долю: яе скінулі ў той жа калодзеж. На зрубе — бронзавая скульптура прабітага асколкам і абпаленага паветранага змея — алегорыя зніклі мары. На змеі накрэслены імёны дзетак: Ананіч Люся — 3 гадка, Ананіч Валодзь — 2 гадка, Кірвель Міша — 2 гадка, Кірвель Ліда — 4 гадка, Руткоўскі Пеця — 5 годзікаў, Руткоўская Аіда — 7 годзікаў, Васількевіч Саша — 6 годзікаў, Васількевіч Віця — 5 годзікаў... А ўсяго 15 дзяцей. Па краях калодзежа — па-

ніколі і ніхто не пачуе ў двары звонкі, залісты смех шунеўскай дзятвы. З 66-ці жыхароў, якія засталіся вясной 1943 года ў Шунеўцы, толькі тры выпадкова ашалелі: Канстанцін Ананіч, яго 7-гадовая дачка Соня і маленькі пляменнік Валодзь. Маладых хлопцаў-аднавяскоўцаў у час трагедыі дома не было: яшчэ раней яны пад кіраўніцтвам старшыні Вітуніцкага сельскага савета Пятра Руткоўскага ішлі ў лес, дзе ўліліся ў атрады партызанскай брыгады “Жалязяк”.

наўсім раёне Цвярской вобласці, больш за 70 вёсак на Смаленшчыне і нават гарадок Арадур-Сюр-Глан у далёкай Францыі. Такое яно, Сусветнае зло...

Памылкай было б думаць, нібы усё гэта — мінулае. Не, на самой справе — гэта цяперашняе, сучаснае. Бо менавіта зараз мы жывем, па-сутнасці, па ўсім свеце ў эпоху ўзброенных малых і вялікіх канфліктаў, так што прырода зла, выгадваная мінулымі войнамі, на жаль, не знікла. І зноў жа — для сучаснага пакалення маладых людзей, магчыма, гэта толькі словы. А на справе... Я, напрыклад, не магу растлумачыць, навошта нейкія юнакі ў кастрычніку 2012 года аблілі белай фарбай помнік спаленай вёсцы Азарцы пад Докшыцамі, пра якую я успамінаў вышэй? Няўжо іх ніхто не вучыў у школе, што помнікі, манументы, мемарыяльныя ансамблі і проста сціплыя абеліскі — тая самая жывая гісторыя, без ведання якой — мы манкурты?

Яе, гісторыю, неабходна ведаць. Як і надзвычайныя, яркія кадры ваеннай кінохронікі тых гадоў. Як чорна-белыя фотаздымкі франтавых і партызанскіх харэспандэнтаў, якія змаглі таленавіта-праўдзіва паказаць, што такое на вайне ёсць Добро і Зло, Любоў і Нянавісць, Жыццё і Смерць, Геройства

янальная бездань, расчыненая пасярод такой, здавалася б, рацыянальнай еўрапейскай цывілізацыі. І, успамінаючы сотні беларускіх “хатыней” і “шуневак”, мы і сёння задаем пытанне: “Як усё гэта магло здарыцца?” Мне здаецца, што пераканаўчы адказ мы не атрымалі ні на Нюрнберскім судовам працэсе, ні пасля — у працэсе будаўніцтва пасляваеннага свету на планеце.

Але я ўпэўнены, што стварэнне помнікаў на Беларусі ў дадзеным кантэксце — працэс вельмі сімвалічны і важны. Народ, які забывае мінулае, не мае будучыні. Гэтая, здавалася б, “хадзячая фраза” — ніколі не старэе. Таму помнік з’яўляецца важным сімвалам: мы, сучаснікі, павінны рабіць усё, каб не дапусціць нават мізэрнага нашмёку на магчымае паўтарэнне. Жыццё імявае ў сваім цяжэнні. Ужо вырасла не адно пакаленне беларусаў, для якіх мінулая вайна — толькі адзін з раздзелаў нейкай кнігі ці падручніка па гісторыі Айчыны. Але вельмі хацелася, каб наша моладзь “сэрцам і думамі” змагла прасякнуцца тым, які чаму наша краіна змагла выстаяць у страшэнныя гады Другой сусветнай вайны.

...Памяць. Яна, як птушка, кружыць над намі, прарываецца ў сведомасць галасамі блізкіх і родных людзей. 76 гадоў нас аддзяляюць ад пераможнай вясны, калі закончылася крывавае бітва і палі штандары нацыстаў, якія прэтандалі на сваю арыўскую выключнасць, што на справе аб’яўлялася для чалавечтва карычневым молахам, паглынуўшым мільёны людзей. Будзем помніць...

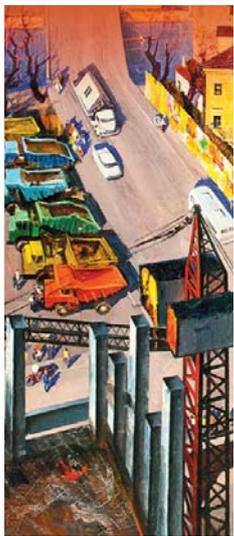
Шунеўка. 22 мая 1943 года. З ваеннай хронікі.

А.Анікейчык і Л.Левін.

Барыс КРЭПАК

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (экскурыйнае бюро)
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.". **Выставы:**
■ "Май Данчг.
Да 90-годдзя майстра" — да 11 мая.

■ Выстава "Чаму Ты Мяне пакінуў?" — да 13 чэрвеня.
■ "Фердынанд Рушчыц":
виртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Виртуальная выстава твораў Віталія Чарнабырсава "Вангоісты Гаген".

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."
г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 358 88 78
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібы партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
■ Выстава мастацкай фатаграфіі "У пейзажу няма дрэзнага надвор'я" Ірыны Савосінай — да 8 чэрвеня.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ
Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Някрасава, 3
Тэл.: 399-09-79
Час працы: серада-нядзеля з 12.00 да 20.00
■ Міжнародны мастацкі праект "Чарнобыль. Эфект спячага" — да 2 мая.
■ Выстава твораў Аляксандра Малая "Адвартны інфармацыя. Форма. Аб'ект. Прастора" — да 2 мая.
■ Выстава твораў мастака Антона Кетава "Лініі і куты" — да 2 мая.
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47
Тэл.: 242-78-14
Час працы: аўторак-нядзеля 12.00-20.00
■ Выстава "Японская зратычная гравюра. Сюнга" — да 16 мая.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Часовая экспазіцыя "Под'яз часу на кінаэкране" — да 18 красавіка.
■ Міжмузейны праект "Музейныя лабірынты. Час сямейных адкрыццяў" — да 23 мая.
■ Часовая экспазіцыя "Чырвоныя ў тыле ворага" да 100-годдзя газеты "Чырвоная змена" — да 21 мая.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект "Захавальнікі" (куфры, шкатулкі, скрыні) — да 20 верасня.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясвіжскага двара".
У складзе пастаяннай экспазіцыі.
■ Выставачны праект "Адбіткі часу і веры" — да 30 чэрвеня.
Сектар экскурыйнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейсіка, 1.
■ Выстава работ Генадзя Чыстага "Жаночы погляд як душы адлюстраванне" — да 2 мая.
Рагуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дагустацыі "У госці

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
Проспект Незалежнасці, 44.
Вуліца Валадарскага, 16.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дагустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дагустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для двух "Інтрыгі Купідона".
■ Музейныя камунікацыйныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правадзненне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны Вясялля.
■ Музейная фотапляцоўка.
■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.
■ Выстава "Мера" жыванісу і графікі Уладзіміра Савіча, Андрэя Савіча і Аляксандра Канавалова — да 16 мая.
■ Выстава "Між намі/Inter pos" — да 16 мая.
■ Юбілейная выстава Аляксандра Грэса "Чым не цуд Беларускае Палессе?" — да 16 мая.

Да майскіх святаў падрыхтаваліся

Традыцыйна, з надыходам вясны ў Беларусі праводзяцца мерапрыемствы, звязаныя з навадзненнем парадку, пасадкай дрэў, уборкай тэрыторыі ад леташняга лісця і смецця. Пасля шэрагу суботнікаў майскія свята, як правіла, мы сустракаем з пачуццём абнаўлення і радасці.

У гэтым годзе міністр Анаталій Маркевіч разам з супрацоўнікамі Міністэрства культуры 17 красавіка ўдзельнічаў ва ўборцы тэрыторыі Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту ў Азярцы. Паводле Telegram-канала Міністэрства, каля 7 тысяч работнікаў галіны культуры Мінскай вобласці прынялі ўдзел у рэспубліканскім суботніку. Адным словам, да майскіх святаў падрыхтаваліся

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
4 — Канцэрт "Amor Eternel". Пачатак у 19.30.
5 — Святочны канцэрт да Дня Перамогі.
Дырыжор — Алег Лясун. Пачатак а 19-й.
6 — "Кармэн" (опера ў 3-х дзеях). Дырыжор — Іван

Касцяхін. Пачатак 19-й.
8 — Канцэрт "На безыменнай вышыні". Пачатак у 19.30.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
8 — "Калабок" (казка-гульня на 1 дзёну) Д. Зімніцкай. Пачатак аб 11-й.